

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Kateřina Hrušková

NÁVRH NA VYŠETŘOVÁNÍ ARTIKULACE U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

bakalářská práce

vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Blanka Housarová, Ph.D.

PRAHA 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů jsem uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze 26. 3. 2009

Obsah

1. Úvod	4
2. Úvodní kapitola	5
3.1. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	5
3.2. Vývoj řeči	8
3.3. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	9
3.4. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	12
3.5. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	12
3.6. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	16
3.7. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	19
3.8. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	22
3.9. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	22
3.10. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	23
3.11. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	28
3.12. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	28
3.13. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	29
3.14. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	30
3.15. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	40
3.16. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	40
3.17. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	41
3.18. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	41
3.19. Úvodní kapitola – přírodní vědy vývoje řeči	41

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PaedDr. Blance Housarové, Ph.D. za námět, odborné konzultace a připomínky k bakalářské práci.

Rovněž bych chtěla poděkovat paní Haně Hamšíkové, ředitelce MŠ Kostelní, a paní Haně Francové, ředitelce MŠ Na Korábě, za vstřícnost při vykonávání praktické části bakalářské práce.

Obsah

	Úvod.....	4
1	Vývoj řeči.....	5
1.1	Předřečová (přípravná) stadia vývoje řeči	5
1.2	Vlastní vývoj řeči.....	8
1.3	Podmínky vývoje řeči	9
2	Vyšetření zvukové stránky řeči.....	12
2.1	Fonetika a fonetická vyšetření	12
2.2	Foniatrie a foniatrická vyšetření	16
2.3	Logopedie a logopedická diagnostika.....	19
3	Hodnocení artikulačních dovedností dětí.....	22
3.1	Specifika testování dětí v předškolním věku	22
3.2	Některé testy či jiné materiály a pomůcky k vyšetřování artikulace	23
4.	Praktická část	28
4.1	Pretest.....	28
4.2	Test.....	29
	Závěr	39
	Seznam tabulek	40
	Seznam grafů	40
	Seznam literatury a pramenů	41
	Seznam literatury a pramenů	41
	Annotation.....	44

Úvod

Bakalářská práce si klade v zásadě dva cíle. Nejprve vytvořit určitý teoretický základ – získat informace k dané problematice – a následně na něj v praktické části navázat pokusem o vytvoření vlastního návrhu na vyšetřování artikulace.

V teoretické části je v první řadě stručně nastíněn vývoj řeči (přípravná stadia řeči, vlastní vývoj) a krátký přehled faktorů, které vývoj řeči podmiňují (vnější, vnitřní). Dále se práce zabývá vyšetřením zvukové stránky řeči z pohledu různých oborů - fonologie, foniatrie a konečně logopedie. Poslední kapitola teoretické části popisuje způsob hodnocení artikulačních dovedností dětí a poskytuje ukázky některých didaktických či diagnostických materiálů a pomůcek, které sloužily jako vzor a inspirace k vytvoření vlastního testu.

Tato teoretická východiska byla aplikována v praktické části konkrétním návrhem na vyšetřování sykavek. Výstupem této části nemá být komplexní vyšetření, na jehož konci je určení diagnózy, ale dílčí vyšetření určité skupiny hlásek a především ověření kvality samotného artikulačního testu v praxi.

Práce byla v praktické části doplněna grafickou dokumentací, která má pro tuto část bakalářské práce velkou vypovídací hodnotu. Její hlavní část tvoří autorské obrázky artikulačního testu.

1 Vývoj řeči

Tato kapitola obsahuje stručný přehled předřečových stadií vývoje řeči, na který navazuje popisem vlastního vývoje řeči a faktorů, které tento vývoj podmiňují.

1.1 Předřečová (přípravná) stadia vývoje řeči

O předřečovém stadiu vývoje řeči mluvíme zpravidla v období prvního roku dítěte. Dítě si v tomto věku osvojuje návyky a dovednosti, na jejichž základě se později buduje řeč.

Prvním předřečovým stadiem je **období prvotního křiku**, kterým se rozumí reflexní činnost při porodu a začíná jím vývoj řeči z ontogenetického hlediska.

Křik je prvním hlasovým projevem člověka. Sovák (1989) o tomto křiku hovoří jako o hlase reflexního původu, který doprovází první výdech po narození. Stejně tak Vyštejn (1991) označuje křik jako reflexní reakci na změnu dýchání, neboť v tomto období dochází k intenzivnímu rozvoji dýchacích orgánů a mluvidel. Kutálková (1996) tento křik nazývá pláčem, tedy zvukovým projevem, který dítě vydává v prvních dnech svého života. Jedlička (2007) období křiku vymezuje od narození do doby, kdy se řečový projev dítěte „*začíná měnit v melodičtější zvukovou podobu dětské zvukové produkce*“.¹ Dnes již není pochyb o tom, že prvotní křik nemusí být jen reakcí na nějaký negativní zážitek a není pouze výrazem nelibosti. „*Během prvních týdnů života křik neznamena, že dítěti něco schází*“.² Jedná se, jak již bylo zmíněno, o reflexní činnost a je tedy spíše neutrálního charakteru. Křik je neurčitý a nemá sdělovací hodnotu (Kutálková 1996). Jeho význam tkví zřejmě v jakési průpravě k užívání řeči. Určitou podobnost tohoto křiku s budoucím užíváním hlasu při řeči můžeme dle Pavlové-Zahákové (1980) spatřovat ve způsobu dýchání (prudkém vdechu a delšímu výdechu), přičemž křik je charakteristický měkkým hlasovým začátkem.

V kojeneckém období se postupně prvotní neutrální křik novorozence začíná měnit. Přestává mít pouze reflexní charakter a dítě začíná produkovat diferencovanější zvuky. Zpravidla se uvádí, že toto období začíná přibližně v 6. týdnu života a od této doby lze diferencovat v hlasovém projevu dítěte libost a nelibost. Pavlová-Zaháková (1980) uvádí, že toto „nalazení“ dítěte bezpečně poznáme podle hlasových začátků na konci druhého měsíce.

---

¹ Škodová, Jedlička a kol. 2007, s. 94

² Kutálková 1992, s. 8

Libost je spojována s měkkým (jemnějším) hlasovým začátkem, zatímco nelibost se vyznačuje tvrdým (ostrým) hlasovým začátkem (Sovák 1984). Dále se zvětšuje rozsah a intenzita hlasu (Kutálková 1996), křik začíná mít emocionální charakter (Klenková 2006; Kutálková 1996; Ohnesorg 1991).

Přibližně ve třetím měsíci začíná **období broukání**. Někteří autoři jej nazývají také obdobím houkání, vrkání či brumlání. Dítě v tomto období začíná experimentovat se svými mluvidly. Zkouší, co vše se s nimi dá dělat. Vydává neurčité zvuky i zvuky, které se podobají mateřskému jazyku, přičemž jádrem těchto náhodně vzniklých zvuchů jsou hlásky připomínající samohlásky **a** nebo **e**, které později obohacují o souhlásky **b** či **g** (ebebe, gagaga) (Pavlová-Zahálková 1980). Toto broukání je projevem spokojenosti dítěte. Vyznačuje se tedy měkkým hlasovým začátkem (Klenková 2006). Sovák (1984) se také přiklání k názoru, že v šestém týdnu nabývá hlasový projev „*afektivního citového zbarvení*“, avšak za období broukání považuje dobu prvotních hlasových projevů, které jsou bez citového zbarvení. Jedlička uvádí, že broukání začíná kolem 8.-10. týdne. (Škodová, Jedlička a kol. 2007), zatímco Vyštejn (1979) tvrdí, že z počátku dítě projevuje nelibé pocity a teprve ve 12. týdnu nastává spokojené broukání spojené s pocity příjemnými. Tento časový údaj uvádí také Vágnerová (2007). Podle ní v tomto období zvládá dítě artikulaci základních fonémů mateřského jazyka, přičemž se však nezmiňuje, které fonémy považuje za základní.

Období broukání postupně přechází v **období žvatlání**. Toto období je zpočátku pudového charakteru. Žvatlání zatím není vědomé, dítě zatím nezapojuje vědomě sluchovou kontrolu (Kutálková 1996). Nejedná se o počátek mluvy, ale o jakousi hru s mluvidly, kdy „*náhodným pohybem a postavením mluvidel vznikají zvuky, často podobné některým slabikám či slovům*“.³ Podle Sováka (1984) se polohou jazyka a utvářením rezonančních dutin v tomto období hlas obměňuje ve zvuky připomínající hlásky lidské řeči. Tyto hlásky označuje Klenková (2006) jako prahlásky, prefonémy. Sovák (1989) hovoří o tom, že tyto prahlásky dostaly svůj název díky tomu, že jsou podobné u dětí různých národů. Jedná se např. o prahlásky *mama* a *tata*. Jednotkou řeči je v tomto období slabika. Dítě kombinuje samohlásky a souhlásky do podobných slabik, které často opakuje. Předpokladem žvatlání „*je dosažení určité zralosti koordinace mluvidel a propojení sluchového a motorického systému na centrální úrovni*“.⁴ Postupně dochází ke zdokonalování vývoje řeči, k významnému přechodu od ještě pudového žvatlání k napodobujícímu (napodobivému). Napodobující

---

³Vyštej 1979, s. 11

⁴Vágnerová 2007, s. 32

žvatlání se podle Klenkové (2006) objevuje v 6. až 8. měsíci života, zatímco Kábele a Filčíková (1966) se přiklání k názoru, že se toto napodobivé žvatlání objevuje kolem devátého měsíce. Stejně tak Jedlička uvádí jako mezník devátý měsíc, ale zdůrazňuje, že se jedná o napodobování zvuků, zatímco „*spojení s obsahovým významem se první slova objevují kolem 12. měsíce*“.⁵ Kojenec již začíná vědomě napodobovat některé fragmenty z matčina hlasového projevu. Podle Synka si dítě pravděpodobně uvědomuje, že „*svým žvatláním může odpovídat na řečové promluvy své matky (...)*“.⁶ Stejně tak Pavlová-Zahálková se zmiňuje o tom, že jakmile dítě začíná chápat, že na jeho hlasové projevy reaguje okolí, zvyká si s ním navazovat kontakt a projevuje chuť k mluvení. Tento „*apetit musíme co nejvíce udržovat*“.⁷ „*Ke konci kojeneckého věku ztrácí žvatlání svůj repetitivní charakter a děti začínají kombinovat různé slabiky*“.⁸ Na konci prvního roku života děti začínají používat první, většinou jednoslabičná, slova, která už mají určitý význam (Vágnerová 2007).

Další fáze vývoje řeči bývá označována jako **období rozumění**. Vymezit, kdy přesně toto období začíná, není snadné. Vývoj řeči každého dítěte je individuální a tudíž probíhá u každého jedince různě. Vyštejn (1991) uvádí jako mezník stáří jednoho roku, Klenková (2006) desátý měsíc, Vágnerová (2007) považuje za hranici tohoto období třetí čtvrtletí života, zatímco Jedlička uvádí jako rozhodující osmý až devátý měsíc života (Škodová, Jedlička 2007). Dítě v tomto období sice ještě nerozumí obsahu slov, nechápe jejich doslovný význam, nicméně začíná rozlišovat smysl jednotlivých sdělení a reagovat na ně dle melodie, mimiky, zabarvení hlasu, gest hovořící osoby, dle situace. „*Ve skutečnosti tu nejde ještě o chápání smyslu slova, nýbrž o prosté sdružování zvuků s konkrétními jevy*“.⁹ V této etapě začíná vlastní vývoj řeči.

---

⁵ Škodová, Jedlička a kol. 2007, s. 94

⁶ Synek 1997, s. 4

⁷ Pavlová-Zahálková 1980, s. 45

⁸ Vágnerová 2007, s. 33

⁹ Vyštejn 1991, s. 15

1.2 Vlastní vývoj řeči

Vlastní vývoj řeči se datuje zpravidla od jednoho roku, kdy dítě začíná říkat první slůvka (Ohnesorg 1991). Často to bývají citoslovce či slova zvukomalebná. Nejčastěji se jedná o slova jednoslabičná či dvouslabičná (Ohnesorg 1991). První slova dítěte, mající již nějaký význam, nazývá Vágnerová (2007) tzv. „holofrázemi“. Tato slova zastupují větu. „*Jsou to slova, která mají komplexní význam věty*“.¹⁰ Slovem tedy dítě vyjadřuje celou svoji myšlenku. Když řekne dítě například „haji“, říká tím, že chce jít spát. Toto období vlastní řeči bývá označováno jako fáze emocionálně-volní (Klenková 2006). To znamená, že dítě začíná dávat najevo své potřeby, přání, city prostřednictvím jednoslovných vět. Vyštejn (1991) také patřičně nazývá toto období stadiem jednoslovných vět, „*někdy též nazývané stádium slovověty*“.¹¹ Předpokladem zvládnutí řeči, je zvládnutí její sémantické stránky. Batole se musí naučit rozlišovat jednotlivé významy slov a také musí pochopit vztah znaku a označované skutečnosti, protože slovo se označované skutečnosti nepodobá. To je pro dítě těžký úkol, který z počátku plní s chybami, používá mnoho slov nepřesně nebo jim přisuzuje nesprávný význam (Vágnerová 2007). Vývoji řeči v batolecím věku nabírá tempo. Dítě dělá jeden pokrok za druhým. Ohnesorg (1991) uvádí, že v 18 měsících dítě zvládá užívat přibližně 50 slov, ke konci druhého roku pak ovládá asi 400 slov (stejný údaj zmiňuje také Pavlová- Zahálková 1980, přičemž dodává, že se počítají slova, která dítě používá, zná jich totiž mnohem víc.) a začíná používat první věty, které jsou zatím velmi jednoduché a nemají pevnou mluvnickou stavbu. O sobě dítě mluví podle Ohnesorga (1991) v tomto období jako o 3. osobě, zatímco Woolfson (2004) uvádí, že konci druhého roku již začíná dítě správně používat zájmena „já“ a „on“. V té době dokáže úspěšně vést dialog, má potřebu neustále něco komentovat, povídat o všem co vidí, co prožívá. Začíná se ptát, dožadovat se odpovědí. Používá především otázky začínající slovem „Kdo?“ a „Kde?“. Dítě od dvou let zvládá skloňování, sestaví větu o několika slovech, učí se s oblibou nejrůznějším básničkám, říkankám, naučí se z paměti text známých písniček apod. Podle Říčana (2004) dítě do tří let dokáže bezchybně používat podřadná souvětí a ve třech letech čítá jeho slovní zásoba kolem 900 slov. Rozvoj slovní zásoby bývá doprovázen některými typickými chybami. Problémy mají děti v nadměrné generalizaci, kdy označují jedním slovem více objektů. Tato chyba bývá také nazývána „omylem přílišného rozšiřování“. Opačným problémem je „omyl přílišného zúžení“, kdy si dítě např. pod pojmem maminka představuje jen svoji maminku. Batolata také

¹⁰ Klenková 2006, s. 36

¹¹ Vyštejn 1991, s. 14

vytvářejí svoje vlastní novotvary podle principu analogie (Vágnerová 2007).

Nejprve si děti osvojují samohlásky představující čisté tóny. Prvními souhláskami pak jsou **p**, **b**, **m**, která děti spojují nejčastěji se samohláskou **a**.

Tabulka 1: Předřečová stadia vývoje řeči

produkt dítěte	období	věk
zvučky	broukání	3. - 6. měsíc
prahlásky, prefonémy	žvatlání pudové	6. - 8. měsíc
hlásky	žvatlání napodobivé	> 8. měsíc

1.3 Podmínky vývoje řeči

Kábele a Filčíková (1966) rozlišují faktory ovlivňující vývoj řeči na vnitřní a vnější.

Vnitřní faktory vyplývají ze stavu organismu a schopností dítěte. Jedná se o:

- vrozené předpoklady – např. vrozená míra nadání pro jazyk (Škodová, Jedlička a kol. 2007)
- zdravý vývoj dálkových analyzátorů (sluchového a zrakového)
- správný vývoj řečově-motorických zón v mozku
- správný vývoj a zdravotní stav celého organismu, především mluvních orgánů
- duševní vývoj, stav rozumových schopností, normální intelekt

Vnější faktory jsou činitele, kterými působí na dítě prostředí. Jedná se zejména o:

- celkový vliv prostředí a výchovy dítěte
- množství a přiměřenost řečových podnětů, jejich kvalita
- správný řečový vzor (Kábele – Filčíková 1966)

Důležitými faktory, které ovlivňují řeč, jsou motorika a sluch, o kterých bude dále podrobněji pojednáno.

1.3.1 Motorika

Řeč lze charakterizovat jako „složitý a jemně diferencovaný pohyb mluvidel.“¹² Toto tvrzení dokládá také Kutálková, když říká: „Aby dítě mohlo zřetelně mluvit, musí dosáhnout

¹² Synek 1997, s. 7

určité obratnosti mluvidel“.¹³ Díky rozvoji hybnosti mluvidel se mohou neartikulované zvuky přetvořit ve zvuky koordinované (Pavlová-Zahálková 1980). Dobrá pohyblivost mluvidel, jazyka a jeho správná klidová poloha je důležitou podmínkou správné výslovnosti. „Nedostatky v motorice mluvidel vedou většinou k poruchám výslovnosti, zejména hlásek L, R, Ř, které jsou na obratnost jazyka nejnáročnější“. Mezi problémové hlásky patří také „interdentální či mezizubní sykavky (dítě si šlape na jazyk), které mají velmi často svůj původ v malé pohyblivosti jazyka a v jeho nesprávné klidové poloze“.¹⁴ Propojenost řeči a tělesného vývoje dokládá také Pavlová-Zahálková (1980), když tvrdí, že „mluvená řeč má základní rysy, které jsou společné s jakýmkoli pohybovým aktem“¹⁵ a hovoří o řeči jako o činnosti pohybového aparátu.

Z tohoto vyjádření je zřejmé, jak moc je řeč závislá na pohybových schopnostech. Nejedná se však pouze o závislost řeči na pohybu mluvidel. Řeč je ovlivněna také ostatními pohyby, je závislá na jemné motorice, především na jemných pohybech rukou, zejména prstů. Motoriku mluvidel tedy není možné oddělit od obratnosti rukou, jak už bylo výše řečeno, ale ani od celkové obratnosti (Kutálková 1996). Stejně jako je oromotorika závislá na jemné motorice, je závislá jemná motorika na motorice hrubé, tedy na rozvoji velkých pohybů celého těla, čímž se rozumí pohyby hlavy, rukou a nohou (Synek 1997).

1.3.2 Sluch

Řeč je samozřejmě závislá také na sluchovém aparátu. Hlavní úlohou sluchu je zprostředkování vzájemného sdělovacího styku, který uskutečňujeme mluvenou řečí (Sovák 1981). Pokud slyšíme známá slova, „vyvolají v našem vědomí vzpomínky těchto slov čili tzv. *auditivní slovní obrazy*“.¹⁶ Čím častěji se tyto obrazy vyskytují, tím snadnější a rychlejší je jejich vyvolávání. Co mluvíme, to také zároveň slyšíme. Sluch nám poskytuje důležitou zpětnou vazbu. Zároveň ale známe psanou řeč, tudíž existují také slovní obrazy vizuální. Fonicko-auditivní obrazy jsou těsně spojeny s obrazy fonicko-motorickými. Člověk, který má narušený sluch „ztrácí kontrolu nad akustickou stránkou své mluvy a pozbývá tím své dřívější přesné výslovnosti (...)“¹⁷

---

¹³ Kutálková 1992, s. 30

¹⁴ Tamtéž s. 31

¹⁵ Pavlová-Zahálková 1980, s. 35

¹⁶ Hála – Sovák 1955, s. 7

¹⁷ Tamtéž, s. 8

Zpracování zvukového mluvního materiálu, tedy sluchové vnímání řeči, umožňuje vyšší nervová činnost. Na procesu vnímání řeči má svůj podíl první i druhá signální soustava. Úkolem první signální soustavy je diferencovat jednotlivé elementy řeči (hlásky, slova, ...). Druhá signální soustava napomáhá v rozumění obsahu slov, která slyšíme (Sovák 1981). Abychom mohli vnímat zvukové podněty, musí mít určitou sílu neboli prahovou hodnotu. Prahovým podnětem pak rozumíme takový podnět, který vzbudí podráždění, tedy přeměnu energie zvukové na energii nervovou (Hála – Sovák 1955).

Orgánem umožňujícím sluchové vnímání je složitý komplex, „*jímž je sluchové ústrojí, spojené nervovými drahami s příslušnou částí mozkové kůry, tzv. korovým analyzátozem*“.¹⁸ Tento nedílný celek nazýváme sluchovým analyzátozem. Zvukové vlny, které zachycuje boltec, se šíří zevním zvukovodem směrem k bubínku, dále pak středoušními kůstkami (kladívko, kovádlínka, třmínek) pokračují až na oválné okénko ve vnitřním uchu. Oválné okénko rozkmitá nitroušní tekutiny (endolymfa uvnitř blanitého labyrintu, perilymfa obklopující blanitý labyrint zevně). Vlna v perilymfě postupuje podél blanitého hlemýždě, aby následně podráždila vláskové buňky. Potenciál vzniklý tímto podrážděním se šíří dál sluchovým nervem a sluchovou dráhou do sluchové kůry, kde se zvuk zpracovává (kvalita zvuku, sluchová paměť, dekodování řeči)(Škodová, Jedlička a kol. 2007).

---

¹⁸ Hála – Sovák 1955, s. 263

2 Vyšetření zvukové stránky řeči

Zvukovou stránku řeči hodnotí různé vědní obory. Pro účel této bakalářské práce byly vybrány pouze ty, které jsou z praktického hlediska vyšetřování zvukové stránky řeči nejdůležitější.

2.1 Fonetika a fonetická vyšetření

Fonetika dostala svůj název podle řeckého slova φωνή [fóné], které je ekvivalentem pro slovo hlas či zvuk lidské řeči. Fonetika proto bývá označována jako jazykovědná disciplína, která zkoumá zvukové vlastnosti lidské řeči ze všech aspektů. (Ohnesorg 1985). Petr (1986) tuto definici doplňuje, když říká, že se fonetika zabývá fyziologickou činností mluvidel, akustickou podstatou zvuků a „*vnímáním všech zvukových elementů a identifikací řečových prvků (...)*“.¹⁹ Tato definice vymezuje fonetiku v širším slova smyslu.

O fonetice ale můžeme hovořit také v souvislosti s částí mluvnice zaměřené na rozbor hlásek a hláskosloví (Ohnesorg 1985).

Zvukovou stránkou jazyka se kromě fonetiky zabývá také **fonologie**, která je s fonetikou velmi úzce provázaná. Rozdíl mezi nimi je v tom, že fonetika se zabývá především objektivními vlastnostmi zvukových prvků, zatímco fonologie zkoumá spíše systémovou podstatu zvukové složky jazykových projevů, jak o tom hovoří Petr (1986). Zjednodušeně řečeno, doménou fonetiky je tvorba hlásek na rozdíl od fonologie, která je zaměřena na tvorbu hlásek ve zvukovém ústrojí, jejich šíření a vnímání.

Fonetika kromě již zmíněné fonologie spolupracuje s mnoha dalšími obory, kterým nabízí výsledky svých výzkumů a naopak. Pro tuto práci je stěžejní, jakým způsobem se vzájemně ovlivňuje fonologie s logopedií. Podle Ohnesorga (1985) je hlavní význam této spolupráce v tom, že se dá v logopedické praxi „*užít fonetické transkripce²⁰ pomocí různých diakritik na označení odchylných (vadných) realizací jednotlivých hlásek*“.²¹

---

¹⁹ Petr a kol. 1986, s. 11

²⁰ Fonetická transkripce je definována jako systém grafického přepisu, kdy určité hlásky odpovídá vždy jeden a tentýž grafický znak (Petr a kol. 1986)

²¹ Ohnesorg 1985, s. 16

2.1.1 Metody fonetiky

Ohnesorg (1985), stejně jako další autoři (Hála, Sovák apod.), uvádí ve svých pracích tradiční dělení metod fonetiky na subjektivní a objektivní.

Subjektivní metody jsou založeny na subjektivním pozorování pomocí sluchu a zraku, kdy prostým zrakem lze pozorovat některá z mluvidel, která se uplatňují při tvoření hlásek, zatímco prostý sluch vypovídá o akustických vlastnostech hlásek a řeči vůbec (Hála – Sovák 1955). Zrakem zpravidla pozorujeme podle Ohnesorga (1985) retní otvor, přední části jazyka, svalové napětí v některých mluvních orgánech, ale i celkovou mimiku či gestikulaci. Odborníci právem vytýkají subjektivním metodám nepřesnost a povrchnost zkoumání. Tuto nevýhodu lze podle Ohnesorga (1985) zmírnit tím, že se do pozorování zapojí více osob najednou. Mnohem sofistikovanějším řešením je ale díky moderní technice využití nejrůznějších přístrojů. Metody, které jich využívají, označujeme jako objektivní metody, neboli metody experimentální fonetiky (Hála – Sovák 1955).

Objektivní metody přinášejí – jak už bylo výše naznačeno – výhodu objektivnosti a možnosti libovolně dlouho podrobně studovat pořízený materiál. „*Při práci s přístroji se nahradí subjektivní zkoumání jevů, a k tomu ještě jevů poměrně prchavých, objektivním záznamem, který se dá kdykoli a jakkoli dlouho i podrobně analyzovat.*“²²

Ohnesorg (1985) dále dělí objektivní metody na:

a) metody pro výzkum fonace

Ohnesorg uvádí jako nejjednodušší způsob pozorování hlasového ústrojí pomocí laryngoskopu, což je malé oválné zrcátko. Tato metoda se ale jeví jako nedostačující a tak jsou upřednostňovány metody **stroboskopické**, které bývají označovány také jako laryngostroboskopická vyšetření (Novák 1989), „*kdy světelný paprsek, odrážený do hrtanu laryngoskopickým zrcátkem, se přerušuje dírkovaným otáčivým kotoučem*“.²³ Z pohybů hlasivek se poté dají vypořádat jednotlivé fáze, z nichž můžeme pozorovat obraz zpomaleného pohybu. Tato metoda se využívá i dnes, ale používá místo zrcátka „*endoskopické nástroje – laryngoskopy se zvětšovací optikou.*“²⁴

²² Hála – Sovák 1955, s. 133

²³ Ohnesorg 1985, s. 24

²⁴ Jedlička in Škodová, Jedlička a kol. 2007, s. 434

b) metody pro analýzu akustických vlastností řeči

Při těchto akustických metodách, jak je stručně nazývají Hála a Sovák (1955), jsou výsledky zachycovány pomocí grafických a elektromagnetických záznamů, které umožňují dále s materiálem pracovat (Ohnesorg 1985). Mezi akustické metody řadí Ohnesorg použití **kymografu** (záznam grafický), přístroje, který zachycuje expirační proud (z nosu a úst či nepřímo z chvění hrtanové chrupavky) a přenáší jej membránou na písíci pero (Hála – Sovák 1955). Dále se užívá novější **mingograf** (záznam elektromagnetický), „*kdy se zvuky řeči přenášejí z mikrofonu, z gramofonu nebo z magnetofonu na zapisovací hlavu, dále potom odtud na zapisovací hlavu*“²⁵ O magnetofonu se zmiňuje také Hála a Sovák (1955), kteří oceňují především možnost okamžité reprodukce záznamu, kterou **magnetofon** umožňuje. Dále se využívalo oscilografu, zvukového filmu, glyfického záznamu (zachycení zvuku řeči do vosku apod.)(Ohnesorg 1985).

c) metody pro výzkum artikulace

Ohnesorg (1985) se zmiňuje především o dvou často používaných metodách. Jedná se o metodu umělého patra neboli **palatografii**, kdy zjišťujeme otisk jazyka na umělém patře, zatímco druhá metoda – metoda barvicí neboli **lingvografie** – se zabývá stopou na jazyku, „*který se při artikulaci dotkl patra natřeného kontrastní hmotou*“.²⁶ Hála a Sovák (1955) tyto metody nazývají metodami pro fyziologicko-artikulační stránku řeči a kromě dvou předešlých se věnují také zkoumání činnosti rtů, k němuž nejsou potřeba přístroje. Tato činnost je viditelná okem. Dále se zaměřují na čelistní úhel, který se dá změřit milimetrovým měřítkem. Jak Ohnesorg (1985), tak Hála a Sovák (1955) zdůrazňují, že tyto metody nejsou tak přesné a poskytují pouze plošný pohled na jazyk a patro, proto je vhodné využívat také rentgenových metod, kterými lze pozorovat „*svislý podélný průřez všech mluvidel zároveň*“²⁷. Rentgenologickým výzkumem artikulace českých vokálů se ve stejnojmenné publikaci zabývá v šedesátých letech J. Ondráčková. Využívá těchto rentgenologických metod: metoda přehledného rentgenového snímku, modifikovaná stereoskopická metoda, metoda rychlé rentgenové sériografie, rentgenokinematografická metoda a tomografická metoda (Ondráčková 1964). Dnes díky technickému pokroku usnadňují vyšetřování hlasu počítačové metody, které využívají nákladné přístrojové vybavení a patří mezi objektivní metody vyšetření (Jedlička in Škodová, Jedlička a kol. 2007)(viz kap 2.2.4).

---

²⁵ Ohnesorg 1985, s. 25

²⁶ Ohnesorg 1985, s. 25

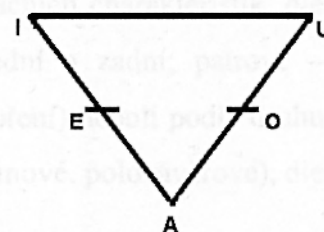
²⁷ Hála – Sovák 1955, s. 134

2.1.2 Systém českých hlásek

Základními stavebními prvky řeči (Petr a kol. 1986) jsou hlásky. Tradičně se dělí do dvou skupin, na **vokály** (samohlásky) a **konsonanty** (souhlásky). Rozdíl mezi nimi je v tom, že základem vokálů jsou tóny, zatímco základem souhlásek jsou šumy (Ohnesorg /1985/ hovoří o tzv. „tónovosti“ a „šumivosti“) – „při samohláskách je dutina ústní pokud možno volná, kdežto při souhláskách se stavějí exspiračnímu proudu do cesty rozmanitá mluvidla (...)“.²⁸

Vokály se artikulují tak, „že se v ústech vytvoří dutina jistého objemu a s otvorem jisté velikosti a podoby (...)“²⁹. Výslovnost vokálů bývá často znázorňována pomocí trojúhelníkového schématu, tzv. Hellwagova trojúhelníku.³⁰

Rozlišuje se pět samohlásek krátkých (a, e, i, o, u) a stejný počet dlouhých (á, é, í, ó, ú), přičemž délka hlásek je významotvorná a nelze ji zaměňovat (např. past – pást, peče – péče, dráha – drahá apod.). Tvoření dlouhých a krátkých samohlásek je podobné, i sluchově je vnímáme podobně. Liší se, jak uvádí Hála a

Sovák (1955), v malé míře po stránce artikulační (krátké jsou o trochu otevřenější nežli dlouhé, jen u samohlásky **a** je to obráceně); po stránce akustické (tón je o něco vyšší při samohláskách **u, o** než při dlouhé variantě **a** o něco hlubší při **e, i** než při **é, í**, při samohlásce **á** je interval obou formantů menší nežli při **a**) a dlouhé jsou několikanásobně delší (asi 2x).

Tento trojúhelník rozděluje samohlásky podle postavení jazyka, respektive místa, které zaujímá hrot jazyka při artikulaci (Petr a kol. 1986), na vysoké (**i/í, u/ú**), středové (**e/é, o/ó**) a nízké (**a/á**). Toto dělení je zaměřeno na pohyb jazyka směrem k tvrdému patru, zatímco další, podle něhož se vokály dělí na přední (palatální, **i/í, e/é**), střední (**a/á**) a zadní (velární, **u/ú, o/ó**), hodnotí posun jazyka vpřed nebo vzad (Ohnesorg 1985).

Jak už bylo řečeno, při tvoření **konsonantů** (souhlásek) se staví výdechovému proudu do cesty nějaká překážka a tím vzniká charakteristický šum. Při tvoření takové překážky rozlišují Hála a Sovák (1955) tři doby (fáze) :

- 1) intensi – jedná se „o nastrojení mluvidel do příslušného postavení“
- 2) tensi – tedy „vydržení v zaujatém postavení“
- 3) detensi – neboli „zrušení artikulačního postavení“³¹

²⁸ Hála – Sovák 1955, s. 143

²⁹ Tamtéž, s. 143

³⁰ Toto schéma vytvořil lingvista CH. F. Hellwag v roce 1781 v knize *O tvoření řeči* (Černý 2005).

Petr (1986) tyto fáze nazývá počáteční fází, vrcholovou fází a závěrečnou fází.

Počet souhlásek je mnohonásobně větší než počet samohlásek. V českém jazyce je 25 konsonantických fonémů (Ohnesorg zdůrazňuje, že je k nim nutné připočítat také 6 variant a ráz) a 9 vokalických fonémů (Ohnesorg 1985).

Existuje mnoho různých hledisek, dle kterých autoři konsonanty třídí. Z hlediska znělosti (účasti hlasu při tvoření) se souhlásky všeobecně dělí na **znělé** a **neznělé**. Podle toho, jestli mají svůj znělý či neznělý protějšek, se rozlišují na souhlásky **párové** a **nepárové** (m, n, ň; l, r, j)(Ohnesorg 1985).

Palková (1994) – stejně jako mnoho dalších odborníků (Hála, Sovák 1955, Ohnesorg 1985, Petr a kol. 1986) – preferuje základní dělení dle čtyř artikulačních charakteristik, dle místa artikulace (retné – obouretné a retozubné; dásňové – přední a zadní; patrové – tvrdopatrové a měkkopatrové; hratnové), dle způsobu artikulace (tvoření) neboli podle druhu překážky, která se staví do cesty výdechovému proudu (závěrové, úžinové, polozávěrové), dle postavení měkkého patra a dle postavení hlasivek.

2.2 Foniatrie a foniatrická vyšetření

Foniatrie dostala svůj název z řeckého slova „phoniatria“. Zabývá se vyšetřováním sdělovacích funkcí člověka – tedy lidským hlasem, sluchem a řečí. Novák (1989) ji definuje jako „*nástavbový obor ušního, nosního a krčního lékařství (...)*“.³² Slovník cizích slov o ní stručně hovoří jako o „*nauce o vadách hlasu a o jejich členění*“.³³

Foniatrická vyšetření by měla podle Nováka (1989) začínat – stejně jako u fonologického a logopedického vyšetření – podrobnou anamnézou zaměřenou na údaje z postnatálního, ale i prenatalního a perinatálního období. Je třeba znát průběh těhotenství, okolnosti porodu atd. Důležité je zhodnotit také údaje z pediatrické dokumentace. Nutností je sledovat reakce dítěte na různé podněty (především zvukové) a zjistit, jak probíhal řečový vývoj apod.

---

³¹ Hála – Sovák 1955, s. 151

³² Novák 1989, s. 1

³³ Klimeš 1983, s. 182

Vyšetření řeči může mít podle Nováka (1989) dvojitý charakter. Buď je zaměřeno na co možná nejpřesnější popis příznaků na řeči (plynulost řeči, výslovnost, ...), nebo je vyšetření řeči zaměřeno na provádění jazykového rozboru spontánního mluvního projevu. Vyšetření řeči se bude podrobněji věnovat kapitola 2.3.

Co se týče vyšetření hlasu, používají se kromě stejných metod popsaných v kapitole 2.1.1 také následující:

2.2.1 Měření tzv. hlasového pole

V tomto případě se dle Nováka (1989) vyšetřuje **hlukoměrem** z konstantní vzdálenosti (30 cm) schopnost nejhlasitější a nejtichší fonace v celém hlasovém rozsahu. „*Vyšetření provádíme při fonaci vokálu a eventuelně i a u*“.³⁴

2.2.2 Pneumografické vyšetření

Toto vyšetření je podle Nováka (1989) nezbytné pro posouzení hlasové techniky. Vyšetření registruje pohyby hrudní a břišní stěny při dýchání a během fonace (hodnotí dechovou frekvenci, typ dýchání apod.)

2.2.3 Spektrální analýza

Spektrální analýza patří mezi základní a nejdůležitější elektroakustické metody pro hodnocení kvality hlasu. Tato metoda používá k analýze zvukového signálu řady zařízení, např. **sonografu**, který umožňuje dokonalou analýzu řečového signálu (Novák 1989).

Další významnou metodou spektrální analýzy je metoda tzv. dlouhodobého průměrného spektra (sumárního spektra), která umožňuje analýzu libovolně dlouhých zvukových vzorků a zhodnocení zvýšeného nebo sníženého fonačního tlaku při tvorbě hlasu (Novák 1989).

---

³⁴ Novák 1989, s. 5-6

2.2.4 Moderní metody³⁵

Jedním z nejnovějších přístrojů, který využívá moderní foniatrie, je videolaryngostroboskop, který umožňuje tvorbu obrázků a kazetových záznamů hlasivek, či vysokorychlostní kamera s videokymografií.

Mezi současné trendy ve vyšetřování hlasu patří:

1. **multidimenzionální analýza** – MDVP (**M**ulti-**D**imensional **V**oice **P**rogram) – funkční akustická vyšetřovací metoda, která zkoumá kvalitativní parametry hlasu
2. **metoda hlasového pole** (Voice Range Profile) – funkční akustická metoda vyšetřující kvantitativní parametry hlasu
3. **videolaryngostroboskopie** – DVS (**D**igital **V**ideo **S**troboscopy **S**ystem) – popisná vyšetřovací metoda
4. **HSV** – **v**ysokorychlostní **v**ideokamera (**H**igh **S**peed **V**ideo **S**ystem) – popisná vyšetřovací metoda
5. **videokymografie** – VKG (**V**ideokymography **S**ystem) – popisná vyšetřovací metoda odvozená z dat získaných předešlou metodou HSV

---

³⁵ Tato kapitola je zpracována podle článku VOHLÍDKOVÁ, M. – PEŠTA, J. – SLÍPKA, J. – NOVÝ, P. – VÁVRA, F.: *Srovnání akustických a optických metod vyšetření hlasu u pacientů s patologickými nálezy na hlasivkách*. dostupné na: <http://www.kiv.zcu.cz/~novyp/publ/foniatr06.pdf> (2.2.2009)

2.3 Logopedie a logopedická diagnostika

Název logopedie je utvořen z řeckých slov λόγος [logos] (slovo) a παιδεύειν [paidein] (výchova). Jedná se o obor speciální pedagogiky, „*který se zabývá rozvojem, výchovou a vzděláním dětí, které jsou znevýhodněny poruchami v procesu komunikace mluvenou řečí*“.³⁶

Diagnostiku definuje slovník cizích slov jako nauku „*o rozpoznávání chorob a o metodách tohoto rozpoznávání*“.³⁷ Jedná se o lékařský obor, který se zabývá zjišťováním chorob. Z logopedického hlediska o ní podle Sováka (1978) mluvíme jako o rozpoznávání druhu, příčiny, patogeneze a průběhu vady či poruchy sdělování. Z toho vyplývá, že se musí vyšetřovat sdělovací proces ve všech jeho složkách (receptivní složka – pohybová, sluchová, zraková; centrální a expresivní složka). Logopedická diagnostika se podle Neubauera snaží zachytit celkový stav, stupeň a formu poruchy řečové komunikace a jejím cílem je zjistit přítomnost poruchy (její závažnost), provést diferenciální diagnostiku poruch řečové komunikace a zpracovat návrh logopedické intervence (Škodová, Jedlička a kol.). Lechta (1995) věnuje pozornost také dalším stěžejním cílům a rozvíjí tak předešlou definici o následující cíle: 1) zjistit příčiny vzniku narušené komunikační schopnosti (orgánové či funkční), 2) zjistit, jestli jde o přechodné či trvalé narušení, 3) zda jde o vrozenou nebo získanou poruchu, 4) zda je řečová porucha dominantní, nebo jde o symptomatickou poruchu řeči, 5) zjistit, jestli si jedinec poruchu uvědomuje či nikoliv.

Komplexní logopedické vyšetření podle Škodové a Jedličky (2007) zahrnuje:

- zhodnocení anamnestických údajů a dat
- vyšetření stavu orofaciálních motorických funkcí (hybnost mluvidel, velofaryngeální funkce, ...)
- vyšetření řečových motorických funkcí (fonace, respirace, artikulace, ...; stav prozodických faktorů řeči)
- vyšetření schopností systému jazyka (lexikální a gramatické schopnosti apod.)
- vyšetření možnosti a schopnosti komunikace neverbálními prostředky (možnost kompenzace těžkých poruch komunikace)
- orientační vyšetření sluchového vnímání a kognitivních schopností (pozornost, verbální paměť, ...)³⁸

³⁶ Novotná – Kremlíčková 1997, s. 93

³⁷ Klimeš 1983 s. 107

³⁸ také Lechta a kol. 1995, s. 22

Podobně popisují postup zjišťování sdělovacích schopností dítěte Filčíková a Kábele (1966):

- 1) Proběhne zjišťovací rozhovor – ptáme se např. na oblíbenou hračku dítěte.
- 2) Předložíme dítěti jednotlivé obrázky (nebo obrázkové knížky), ve kterých se objevují vyšetřované hlásky či skupiny hlásek.
- 3) Vyzveme dítě, aby o obrázcích vyprávělo, popisovalo je apod. Případně mu pomáháme návodnými otázkami.
- 4) Pozorujeme výslovnost hlásek, ale také – jak už bylo výše řečeno – celkový způsob vyjadřování, tempo, rytmus, sílu a melodii řeči.
- 5) Projevy dítěte ihned zaznamenáváme. Důležité je uvést datum vyšetřování a věk dítěte, abychom mohli dále sledovat vývoj řeči v průběhu školního roku.
- 6) Jak už bylo výše řečeno, uvádí Kábele s Filčíkovou také vyšetření sluchu. Zmiňují se zde o sluchových hrách, které nenásilnou formou vyšetření umožňují. Hovoří například o hře na telefonování, popsané v knize *Výchova řeči u dětí předškolního věku* (1961), kdy dítěti předřikáváme ze vzdálenosti 8 až 10 m různé skupiny slov (nízké a vysoké).

Určení diagnózy předchází **vyšetřovací schéma**. To zahrnuje osobní a rodinnou anamnézu, vyšetření a popis řeči, stanovení základních příčin poruchy a pak teprve může dojít ke stanovení diagnózy. Osobní a rodinnou anamnézu získáme rozhovorem s dítětem a jeho rodičem. Rozhovor nevedeme, jen abychom získali konkrétní údaje, ale sledujeme při něm také např. výslovnost rodiče. **Osobní a rodinná anamnéza** zahrnuje základní údaje (jméno, příjmení, adresa, telefon, jména a zaměstnání rodičů apod.), vývoj dítěte do jednoho roku (okolnosti těhotenství, porodu, zdravotní stav atd.) a další vývoj (ve kterém roce dítě řeklo první slovo, ve kterém první věty, kdy začalo sedět, chodit apod.). Po anamnéze následuje ve vyšetřovacím schématu **vyšetření a popis řeči**. V této části se doplňují poznatky z předešlé fáze. K vyšetření řeči se velmi často používá básnička, případně má dítě popisovat dějový obrázek. Pro upřesnění lze případně použít sadu obrázků, která je sestavená tak, „*aby poskytla obraz spontánní výslovnosti jednotlivých hlásek*“.³⁹ Výstupem této fáze by měl být detailní popis současného stavu – popis výslovnosti (první až pátý artikulační okresek), řeči (slovní zásoba, vyjadřovací pohotovost, chování dítěte, ...), mluvy (kvalita a kvantita hlasu, nosovost, dýchání, ...), popis mluvidel (výměna dentice, vady skusu apod.), kresby, laterality

---

³⁹ Kutálková 1999, s. 7

a dosavadní logopedické péče. Předposlední fází je **stanovení základních příčin poruchy** (prostředí, receptory, dostředivé dráhy, zpracování informace, korové funkce, odstředivé dráhy a efektor, reakce okolí, další závažné okolnosti). Poslední závěrečnou fází je **stanovení diagnózy** (typ dyslalie, hlavní příčina, vadné hlásky a jejich popis, postupy před zahájením reedukace, předpokládané pořadí reedukace hlásek).

Cílem této bakalářské práce však není určení diagnózy, proto nebylo nutné postupovat při testování podle výše zmíněného vyšetřovacího schématu. Praktická část je zaměřena především na samotné vyšetření řeči pomocí sady obrázků. Ostatní oblasti vyšetřovacího schématu řešeny nebyly.

3 Hodnocení artikulačních dovedností dětí

Artikulační dovednosti dětí se hodnotí pomocí nejrůznějších materiálů, nejčastěji testových. Každý test je vypracován na základě určitých kritérií. V následujících kapitolách jsou popsány nároky na vybrané testové materiály, přičemž požadavky na test, který je výstupem této bakalářské práce, jsou podrobněji popsány v praktické části práce (kap. 4.2.1).

3.1 Specifika testování dětí v předškolním věku

Vyšetření řeči dětí by podle Sováka (1981) mělo probíhat „*pokud možno nenápadně*“. Především z toho důvodu, aby se eliminoval případný pocit méněcennosti. Je důležité dát dítěti prostor, aby se mohlo „rozkoukat“, přivyknout si na nové prostředí, neznámé osoby. Rozhovor s dítětem by měl být nenásilný, neměl by připomínat zkoušení a měl by podle odpovídat jeho zájmům a schopnostem. Stejně tak Vyštejn (1991) zdůrazňuje nutnost přizpůsobovat průběh rozhovoru věku, chápavosti, popřípadě zájmům. Lechta (1995) upozorňuje na úskalí prvního dojmu, který může negativně ovlivnit průběh celého procesu. Je proto důležité, aby se dítě od prvního kontaktu cítilo bezpečně, mělo by vědět, že mu chceme pomoci. Na tom, že je vhodné navázat rozhovor s dítětem pomocí stimulace hračkami a že je velmi dobrým prvkem využívání obrázků během rozhovoru, se shodují Vyštejn (1991) i Sovák (1981).

Obrázkové testy jsou velmi důležité pro vyšetřování řeči dětí, protože na rozdíl od předříkávání nenabízí dítěti akustické příklady, které ovlivňují akusticko-artikulační výkon dítěte. Místo předříkávání poskytují vizuální vjem (Truhlářová 1962). Obrázky dítě motivují. Přes výhody těchto obrázkových testů hovoří již v 60. letech Seeman o jejich nedostatku. Na tuto skutečnost reaguje Truhlářová, která obrázkové testy k vyšetřování řeči sestavila (viz kap. 3.2).

Truhlářová se zaměřila na komplexní vyšetření patlavosti. Proto hovoří o důležitosti vyšetřit nejprve všechny hlásky příslušející určitým skupinám, pak vyšetřuje řeč v celku (sledujeme agramatismy, tempo, plynulost, ...) a všímá si, zda dítě používá v řeči ty hlásky, které správně opakovalo. U školních dětí se má vyšetřit také čtení a psaní, aby se zjistilo, zda není patlavost přidružena k dyslexii či dysgrafií. Zkušeni logopedi provádí také orientační vyšetření sluchu a pozorují během vyšetřování kvalitu chrupu – hlavně skusu, způsob dýchání, mimiku, pohyby rtů a jazyka (Škodová, Jedlička a kol. 2007). Při vyšetřování

bychom si měli kromě výslovnosti všimnout také „sociální zralosti, rozumové zralosti, ochoty k navázání komunikace, stavu muzikálnosti a tělesné obratnosti“.⁴⁰

3.2 Některé testy či jiné materiály a pomůcky k vyšetřování artikulace

Filčíková a Kábele (1966) se zmiňují například o těchto obrazových pomůckách vzniklých do roku 1966: První škola řeči (1953), Obrázkové loto (1965), Krabice plná obrázků (1956), Škola řeči (1961) a již zmiňované Obrázkové testy pro vyšetřování řeči (1962). Některé z nich a také další jsou podrobněji popsány v následujících kapitolách.

3.2.1 První škola řeči

Autorem První školy řeči je František Kábele (1953), ilustrátorkou Helena Zmatlíková (viz příloha VII). Nejedná se o test, ale o jednoduchý obrázkový materiál (leporelo) pro nejmenší děti. Knížka sestává z 12 stran, z nichž na každé jsou dva nebo tři obrázky s popisem.

3.2.2 Brousek pro tvůj jazýček

Tuto knihu opět napsal František Kábele (1961), obrazovou část nakreslil Luděk Vimr (viz příloha VIII). Kniha má 60 stran. Jedná se, jako v předchozím případě, o „pouhou“ pomůcku pro děti předškolního a mladšího školního věku, nikoliv o standardizovaný testový materiál. Jsou zde napsány básničky a říkadla, které rozvíjí jednotlivá písmena v abecedě. Autor se v básničkách snaží, aby se daná hláska (písmeno) vyskytovala v textu co nejvíce a aby se ve slovech objevovala v různých pozicích (na začátku, uprostřed, na konci). Nevýhodou tohoto materiálu je, že je založen na předřikávání, nikoliv na vizuálním vjemu. Ten má až druhořadou funkci.

3.2.3 Obrázkové testy pro vyšetřování řeči

Již výše zmiňovaná kniha Marie Truhlářové (1962) a ilustrátora Pavla Lisého je pro tuto bakalářskou práci velmi podnětným materiálem (viz příloha IX). Na rozdíl od předešlých publikací se v tomto případě jedná o testový materiál. Publikace obsahuje teoretickou část (29 stran) a praktickou část, kterou tvoří 28 volných listů s dvěma až pěti obrázky a 10 listů znázorňujících různé děje.

---

⁴⁰ Sovák 1989, s. 149

Teoretická část se věnuje významu obrázků a dětské kresbě, řeči a jejímu vývoji, patlavosti a jejím příčinám, vyšetřování řeči a okrajově také koktavosti, dysgrafii a dyslexii.

V praktické části jsou v první sadě listů zobrazeny obrázky osob, zvířat a věcí na vyšetření hlásek podle míst jejich tvoření. Druhá sada obrázků znázorňujících děj má navodit rozhovor, ve kterém lze sledovat případné nedostatky v řečové či intelektové oblasti. Materiál není určen pouze pro vyšetřování patlavosti malých dětí, ale osvědčil se i při vyšetřování dospělých pacientů s afázií. Dá se jej využít i při léčbě koktavosti malých dětí (Truhlářová 1962).

3.2.4 Obrázková škola řeči

Obrázkovou školu řeči vytvořili autoři František Kábele, Bohdana Pávková (1988) a ilustrátorka Irena Velková pro děti s opožděným nebo omezeným vývojem řeči (viz příloha X). Kniha obsahuje různá průpravná cvičení k jednotlivým hláskám, ale také sady obrázků, ze kterých se vybere sada s hláskou, kterou děti neříkají, nebo ji tvoří vadně.

Textová část popisuje funkce a použití říkanky v rozvíjení dětské řeči, metodický návod k využití obrázků a využití hry. Tento materiál není testový, ale didaktický. Přesto jsou obrázky po úpravě využitelné i k tomuto účelu a také se staly inspirací této bakalářské práce.

Na 26 listech formátu A4 je vždy 15 obrázků k jedné hlásce (vyjma hlásky **r** a **ř**, kterým jsou věnovány 2 stránky, tedy 30 obrázků k jedné hlásce). Hlásky jsou seřazeny v tomto pořadí: **b, p, n, d, t, f, v, k, l, j, ch, h, d', t', ň, c, s, z, č, š, ž, r, ř**. Nevýhodou je, že se některé hlásky ve slově nevyskytují vždy ve všech pozicích. Poměrně často se vyšetřované hlásky objevují v rámci jednoho slova ve více pozicích (např. **buben**, **banán** atd.). Slova pod obrázky jsou sestavena tak, aby dodržovala zásadu eliminace obtížnějších hlásek a aby byl zachován postup od snadnějších k obtížnějším (z hlediska vývojového i artikulačního). Některé obrázky jsou však nejednoznačné a těžko pochopitelné pro děti předškolního věku, např. na obrázku znázorňující „hon“ by dítě mohlo snadno zaměnit slovo „hon“ za slovo „myslivec“; slovo „deka“ pak za slova „postel“ či „medvídek“, který byl na obrázku také zobrazen. Na dalším obrázku je vyobrazen chlapec se psem. Obrázek je nazvaný „Fanda“, což je příliš konkrétní název, který nemůže dítě z obrázku „vyčíst“; dále se pak objevují obrázky s více předměty – např. na obrázku nazvaném „kladivo“ je kromě kladiva namalováno další nářadí, což činí obrázek také nejednoznačným. Objevují se zde také slova, která neodpovídají věku dítěte („vápno“, „jilm“, „cape“, „candát“, „háj“, „vata“, atd.). Na druhou stranu materiál je určen i pro starší, školní děti, které již čtou, takže to, co je z obrázku špatně „čitelné“, doplňují

popisky. Kromě zmíněné sady obrázků obsahuje kniha také básničky a říkadla, které se věnují hláskám jdoucím za sebou podle abecedy. Některé z nich byly již publikovány ve výše uvedené knize Brousek pro tvůj jazýček (Kábele 1961).

3.2.5 Hodnocení fonemického sluchu u předškolních dětí

Hodnocení fonemického sluchu vytvořili autoři Eva Škodová, František Michek a Marie Moravcová (1995), obrazové části se zhostila Helena Zmatlíková (viz příloha XI). Test je primárně určen k vyšetření fonemického sluchu, ale běžně se používá při diagnostice vývojových poruch řeči. Dá se tedy využít i pro vyšetření artikulace.

V teoretické části se autoři zabývají metodikou a hodnocením testu. Slova byla vybírána tak, aby byla obsahově známá dětem od 3 let. Důraz je kladen také na zobrazitelnost a jednoznačnost vyobrazení. Slova jsou zde seřazena do zvukově podobných, ale významově odlišných dvojic. Slova se liší vždy pouze jednou hláskou, resp. jediným distinktivním rysem (např. koza – kosa). Celkem test obsahuje 60 dvojic slov. 15 dvojic se lišilo distinktivním rysem znělost – neznělost, 15 dvojic distinktivním rysem kontinuálnost – nekontinuálnost, 15 dvojic distinktivním rysem nosovost – nenosovost a 15 dvojic distinktivním rysem kompaktnost – difuznost. Součástí testu je magnetofonový záznam. Dítě slyší na nahrávce postupně 120 slov a má za úkol ukázat správné slovo z předložené dvojice obrázků. Celý test trvá i s přestávkami 15 minut.

Praktická část je zaměřena na popis provedení testu, postup při vyšetření, postup při vyhodnocení a popis obsahu testu.

3.2.6 Šimonovy pracovní listy 6

Další materiál na rozvoj řeči dětí nejen v předškolním věku, ale i v prvních ročnících základních a speciálních škol pro žáky s vadami řeči a sluchu vytvořila Věra Charvátová-Kopicová (2007) ve spolupráci s ilustrátorkou Šárkou Boháčovou (viz příloha XII).

Textová část stručně popisuje vývoj výslovnosti dítěte, obsahuje doporučení pro práci s pracovními listy a seznam her a cvičení (rozvoj slovní zásoby, rozvoj vyjadřovací obratnosti, rozvoj zrakového vnímání, zrakové paměti, rozvoj sluchového vnímání, sluchové paměti, rozvoj početních představ a rozvoj motoriky).

Praktická část tohoto dílu zahrnuje 22 pracovních listů k 11 hláskám (**m, p, b, v, f, c, s, z, č, š, ž**).⁴¹ Ke každé hlásce jsou k dispozici dva listy. Na jednom je dějový obrázek doplněný textem pro inspiraci a návrhem činností. Na druhém listě je 15 obrázků k dané hlásce, které si dítě může vybarvit, rozstříhat a pak si s nimi hrát.

3.2.7 PAT 3 Photo Articulation Test

Autory tohoto fotografického testu na vyšetření artikulace jsou Barbara A. Lippke, Stanley E. Dickey, John W. Selmar a Anton L. Soderna potřebu standardizovaným způsobem dokumentovat přítomnost artikulačních chyb a vytváří přepracované vydání testu, který umožňuje rychle a přesně vyhodnotit a interpretovat chyby v artikulaci (viz příloha XIII). Test je určen pro děti ve věku 3-8 let. Obsahuje 72 barevných fotografií (9 fotografií na každém z 8 listů). Hlávky jsou umístěny ve slovech v počáteční, střední a konečné pozici. Doba testování je 20 minut.⁴²

3.2.8 Clinical Assessment of Articulation and Phonology (CAAP)

Jedná se o vyšetření artikulace a fonologie, které vytvořili Wayne Secord a JoAnn Donohue. Test obsahuje soubor 27 jednoduchých slov, 8 slovních spojení a 9 troj- až čtyřslabičných slov. Délka testu je 15-20 minut. Výhodou tohoto testu je:

- komplexnost
- snadné zpracování
- malá časová náročnost – test artikulační a zároveň fonologický (2 testy v 1)
- je pro děti atraktivní
- úvodní příběh s oblíbenými postavami dítě uklidní, navodí dobrou atmosféru
- je platným a spolehlivým nástrojem zmíněných norem
- velmi se věnuje postvokalickému **r** atd.⁴³

---

⁴¹ Artikulačně náročnější hlávky **c, s, z, č, š, ž** a obrázky jim určené byly také inspirací testu prováděného pro účely této bakalářské práce.

⁴² PAT 3 Photo Articulation Test, <http://www.linguisystems.com/itemdetail.php?id=248> (12.2.2009)

⁴³ *Clinical Assessment of Articulation and Phonology*® (CAAP), <http://www.linguisystems.com/itemdetail.php?id=248> (11.2.2009).

3.2.9 The Edinburgh Articulation Test

Edinburghský artikulační test připravili autoři A. Antony, D. Bogle, T. T. S. Ingram a M. V. Mclsaac (1971). Test je určen pro děti ve věku od 3 do 6 let. Obsahuje kvantitativní a kvalitativní vyšetřovací listy, instrukci k testu a soubor obrázků, které jsou pro děti atraktivní.⁴⁴

Tabulka 2: Některé testy a pomůcky k hodnocení artikulačních dovedností.

název materiálu	autor	rok vydání	věková skupina	délka testu	standardizovaný materiál
První škola řeči	František Kábele	1953	nespecifikováno	neuveдена	ne
Brousek pro tvůj jazýček	František Kábele	1961	nespecifikováno	neuveдена	ne
Obrázkové testy pro vyšetřování řeči	Marie Truhlářová	1962	věk neuveden, kromě dětí je možné test využít i k vyšetřování dospělých pacientů s afázií	neuveдена	ne
Obrázková škola řeči	František Kábele, Bohdana Pávková	1988	jesle, MŠ, ZŠ, ZŠ speciální, věk blíže neuveden	neuveдена	ne
Hodnocení fonematického sluchu u předškolních dětí	Eva Škodová, František Michek a Marie Moravcová	1995	4 - 6 ½ roku	15 min	ano
Šimonovy pracovní listy 6	Věra Charvátová-Kopicová	2007	předškolní věk + první ročníky ZŠ	neuveдена	ne
PAT 3 Photo Articulation Test	Barbara A. Lippke, Stanley E. Dickey, John W. Selmar a Anton L. Soder	1997	3-8 let	20 min	ano
Clinical Assessment of Articulation and Phonology	Wayne Secord, JoAnn Donohue	neuveđen	2-6, 8-11 let	15-25 min	ano
The Edinburgh Articulation Test	A. Antony, D. Bogle, T.T.S. Ingram a M.V. Mclsaac	1971	3-6 let	20 min	ano

⁴⁴ McARTHUR, Jane: *The Edinburgh Articulation Test (EAT)*,

<http://www.pubmedcentral.nih.gov/pagerender.fcgi?artid=494131&pageindex=2> (11.2.2009).

4. Praktická část

Cílem praktické části této bakalářské práce není logopedické vyšetření artikulace, jehož výstupem je určení diagnózy, ale zejména testování samotného artikulačního testu, jeho správnosti a využitelnosti v praxi. Jak bylo uvedeno výše, logopedické vyšetření musí být komplexní a provádí jej zkušební odborníci. V případě tohoto artikulačního testu jde pouze o jeden z mnoha aspektů vyšetřování a není tedy možné na jeho základě stanovit diagnózu.

4.1 Pretest

Před každým testováním je důležité provést tzv. pretest. Jedná se o zkušební testování, ve kterém se ověřuje kvalita testu. Zjišťujeme, jak se test osvědčí v praxi. Je nutné všítat si nedostatky a problémů, které mohou při testování nastat a kterých je třeba se vyvarovat a odstranit je. Pretest se provádí ve vhodném klidném prostředí. Ověřuje se, jestli dítě všechny obrázky chápe, jestli jsou pro něj srozumitelné, zda není testování příliš dlouhé, zda je záznamový arch přehledný a umožňuje rychlé a přehledné zaznamenávání apod.

Pretest byl proveden s dívkou, která v blízké době dosáhne pěti let. Byla tedy mladší než děti, které budou testovány. V této fázi, kdy se ověřuje srozumitelnost a jednoznačnost obrázků, doba testování a schopnost udržení pozornosti testovaného dítěte, to lze považovat za výhodu.

Dívka pochází z velmi dobrého sociálního prostředí, navštěvuje anglickou školku, což se projevilo, když zaměnila slovo autobus za slovo [bas] a slovo želva řekla ještě jednou v angličtině (turtle). Slovo šašek zaměnila za slovo klaun a ani po nápovědě požadované slovo nevyslovila. Další obtíže dívky dělaly obrázky límce, stanu, šišky, cibule a čmeláka, které nebyla schopná pojmenovat. Obrázek znázorňující vázu nazvala dívka květinou, záclonu oknem a prstýnek náramkem, místo slova zuby uvedla úsměv a slovo myš zaměnila za slovo krysa, ale po nápovědě (slovní, vizuální) se vždy opravila. Poměrně často se stávalo, že dívka nazývala obrázky zdobnělinami (slunce-sluníčko, lžíce-lžička, koš-košík). V těchto případech byla dívka slovně upozorněna, že „je to velké“ a slovo pak vyslovila dobře. Z celkového počtu 48 tedy dívka nepojmenovala 6 obrázků, 3 nazvala zdobnělinami a 4 zaměnila, ale podobně jako u zdobnělin se po nápovědě opravila. Test trval necelých 8 minut (bez zácviků) a dívka udržela pozornost až do konce, přestože u posledních obrázků začínala být patrná únava. Během testování nebylo zaznamenáno, že by dívka vynechávala, zaměňovala či vadně tvořila (sigmatismus) vyšetřované hlásky.

Na základě průběhu pretestu a to přesto, že dívka byla mladší než cílová skupina testovaných dětí, lze očekávat, že děti, které budou vyšetřovány, nebudou mít s poznáváním obrázků či udržením pozornosti problémy.

4.2 Test

Tato práce je zaměřena na skupinu sykavek (**s, c, z, š, č, ž**), které patří spolu s některými dalšími hláskami do 2. artikulačního okrsku.⁴⁵ Nebude se tedy jednat o komplexní vyšetření artikulace všech hlásek, ve kterém by se mimo jiné zkoumala anamnéza dítěte a rodičů, kvalita chrupu apod., jak bylo uvedeno v kapitole 3.

4.2.1 Popis testu

Při sestavování obrázkových testů je nutné klást velký důraz na srozumitelnost všech obrázků a to jak po stránce formální, tak obsahové. Z množství slov je třeba vybrat ta slova, která jsou jednoznačná a lze je snadno vyobrazit (Truhlářová 1962). Obrázky tohoto testu byly vybírány tak, aby byly obsahově známé dětem od čtyř let. Při výběru slov je třeba dbát na to, aby se vyšetřované hlásky ve slově vyskytovaly v různých spojeních a skupinách, na začátku, uprostřed a na konci slova. Slova tedy vybíráme podle místa tvoření jednotlivých hlásek. Na třech obrázcích je tedy hláska na začátku slova, na další trojici uprostřed a poslední trojice obrázků má vyšetřovanou hlásku na konci slova. U hlásek **z** a **ž** chybí koncová pozice hlásky, protože se nevyslovuje. Hlásky **s, c, š** a **č** jsou vyšetřovány každá v 9 slovech, hláska **z** v 6 slovech a hláska **ž** v 5 slovech (seznam slov viz tab. 3). Některá slova obsahují vyšetřovanou hlásku dvakrát, vždy v jiné pozici. Dvě pozice hlásky tedy vyšetříme jedním slovem. Tato situace nastala u slova „žížala“ (pro vyšetření hlásky **ž** na začátku slova a uprostřed bylo použito jedno slovo, jeden obrázek), „čepice“ (**č** na začátku a **c** uprostřed) a „záclona“ (**z** na začátku a **c** uprostřed slova). Tato tři slova jsou v záznamovém archu pro přehlednost zvýrazněna (tab. 4). Artikulační test obsahuje celkem 45 obrázků.

Pokud možno dodržujeme zásadu, že se ve vybraném slově nevyskytuje hláska obtížnější, než kterou vyšetřujeme. Vyšetřujeme-li například hlásku **s**, není vhodné vyšetřovat ji ve slově **srp**, kde se objevuje náročnější hláska **r**. Takto nevhodně vybrané slovo může způsobit zkreslení výslovnosti celého slova a může bránit dítěti v soustředění (Filčíková – Kábele 1966).

⁴⁵ Poruchy sykavek bývají u dětí poměrně časté. Vznikají chybným postavením jazyka, či nesprávnou polohou zubů a rtů. (Filčíková, Kábele 1966)

Nicméně byl jako součást výzkumu kromě artikulačního testu na vyšetřování sykavek zahrnut také malý průzkum právě těchto tzv. potencionálně problematických slov. Je v něm ověřováno, zda se na malém vzorku dětí (30) projeví výše zmiňované potíže s výslovností vyšetřovaných hlásek v důsledku toho, že slovo obsahuje také obtížnější hlásku, než vyšetřujeme. Jedná se o slova „prstýnek“ (prsten), „strom“ (stromek, stromeček) a „srdce“ (srdíčko)(tab. 5). Ve všech třech případech se jedná o hlásku r. Tato tři slova nejsou součástí testování artikulace, ale patří k ověřování použitelnosti samotného testu.

Tabulka 3: Slova v artikulačním testu seřazená podle hlásek

hláska	pozice		
	iniciální	mediální	finální
S	stůl	postel (postýlka)	ananas
	sova	kostka (kostička)	nos
	stan	pusa (pusinka)	autobus (bus)
C	cibule	čepice (čepička)	měsíc
	cesta (cestička)	slunce	límeč
	cihla (cihlička)	záclona (záclonka)	klec
Z	záclona (záclonka)	hvězda (hvězdička)	
	zvon (zvoneček)	váza (vázička)	
	zuby	televize	
Š	šnek (šneček)	náušnice (náušnička)	myš
	šíp	šiška	nůž
	šála	šašek	koš
Č	čáp	pavučina (pavučinka)	klíč
	čepice	ovečka	meč
	čmelák (čmeláček)	vločka	počítač
Ž	želva (želvička)	žížala	
	žížala	ježek (ježeček)	
	žvýkačka („žvejka“)	lžice	

Tabulka 4: Záznamový arch I – artikulační test

Jméno:		Příjmení:		Datum narození:		
Pojišťovna:		Jiné vady:		Věk:		
Anatomická stavba:			Auditivní percepce:			
Mateřská škola:						
Datum vyšetření:						
hláska	pozice	slovo	vynechává	zaměňuje	sigmatismus	nerozumí
S	iniciální	stůl				
		sova				
		stan				
	mediální	postel				
		kostka				
		pusa				
	finální	ananas				
		nos				
		autobus				
C	iniciální	cibule				
		cesta				
		cihla/y				
	mediální	čepice				
		slunce				
		záclona				
	finální	měsíc				
		límeč				
		klec				
Z	iniciální	záclona				
		zvon				
		zuby				
	mediální	hvězda				
		váza				
		televize				
Š	iniciální	šnek				
		šíp				
		šála				
	mediální	náušnice				
		šiška				
		šašek				
	finální	myš				
	nůž					
	koš					
Č	iniciální	čáp				
		čepice				
		čmelák				
	mediální	pavučina				
		ovečka				
		vločka				
	finální	klíč				
		meč				
	počítač					
Ž	iniciální	želva				
		žížala				
		žvýkačka/y				
	mediální	žížala				
		ježek				
		lžíce				

Tabulka 5: Záznamový arch II. – Potencionálně problematická slova

potenciálně problematická slova	slovo	vynechává	zaměňuje	sigmatismus	nerozumí
	strom				
	srdce				
	prstýnek				

Před tím, než začneme testovat a dostaneme se do vlastního kontaktu s dětmi, je možné získat na internetu certifikát, který potvrzuje nabytí základních znalostí o ochraně dětí (viz příloha XIV). Tento kurz je určen pro lidi pracující v různých organizacích či pro dobrovolnické skupiny, které pracují s dětmi, ale také pro širokou veřejnost. Na internetových stránkách jsou nejprve teoretické informace o dané problematice, pak následuje test.⁴⁶

4.2.2 Průběh testování

Důležité je navodit správnou atmosféru, aby se dítě nebálo, uklidnilo se a soustředilo svoji pozornost. Pro tyto účely je vhodné před testováním vést krátký rozhovor, na jehož počátku je samozřejmě seznámení se s dítětem (Švancarová – Kucharská 2001). Test musí být prováděn v soukromí, v klidném a tichém prostředí bez rušivých elementů (Škodová a kol. 1995). Při zadávání testu se postupuje podle instrukcí, které je nutné spolu se záznamovými archy před každým testováním připravit. Je třeba dítě obeznámit s průběhem testování a vysvětlit mu (přiměřeně jeho věku), co po něm chceme (viz kap. 3.1).

Toto obeznámení probíhá obvykle formou zácvičku, kdy testující ověřuje, zda dítě správně pochopilo instrukce (Švancarová – Kucharská 2001). K zácvičku slouží tři, v případě potřeby až pět zácvičných obrázků.

K samotnému testování má dítě k dispozici 48 svázaných obrázků velikosti A5, které si samo popř. s pomocí otáčí jako kalendář. Tím se zabrání, aby vidělo více obrázků najednou, což by je mohlo rozptylovat. V průběhu testu je dobré dítě povzbuzovat vhodnými slovy (i když neodpoví správně), aby bylo motivováno k další práci. Pokud si dítě s obrázkem neví rady, je snaha dítěti napovědět, jak obrázek nazvat. Nesmíme však při tom vyslovit vyšetřovanou hlásku, či celé slovo, abychom dítěti neposkytli akustickou vazbu. Test se zadává individuálně a trvá podle schopností dítěte 5-10 minut. Průběh celého testu je natáčen na rekordér, který umožňuje opakovaně poslouchat záznam testu, jehož analýza usnadňuje a zpřesňuje vyhodnocení.

⁴⁶ Child Protection Basic Awareness, <http://www.safeguardingchildren.co.uk/basic-awareness.html> (8.1.2009)

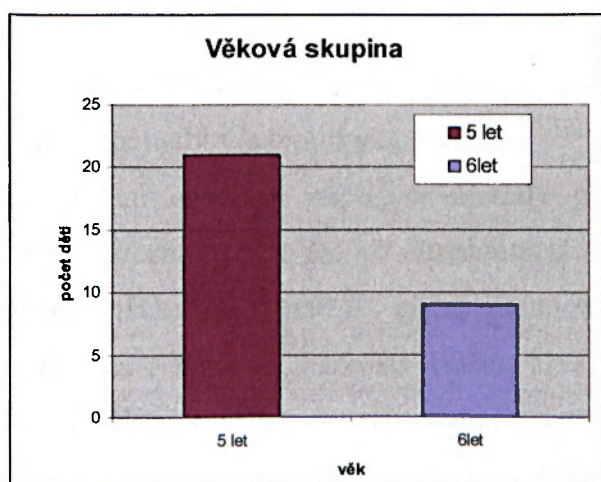

Testování probíhalo ve dvou mateřských školách – v MŠ Kostelní v Praze 7 a v MŠ Na Korábě v Praze 8 (viz Tabulka 6). Vyšetřeno bylo 30 dětí v předškolním věku. Převažovaly děti ve věku 5 let. (viz Graf 1)

Tabulka 6: Testování

datum	počet dětí	mateřská škola
10.2.2009	22	MŠ Kostelní
12.2.2009	2	MŠ Na Korábě
17.2.2009	3	MŠ Na Korábě
18.2.2009	3	MŠ Na Korábě

Graf 1: Věkové složení testovaných dětí

4.2.3 Instrukce

Instrukce k testu je tvořena dvěma částmi: demonstrací úkolu pro dítě a tréninkovou fází, ve které dítěti ukazujeme zácvičnou sadu obrázků. Přímá řeč je značena kurzívou.

Pomůcky: rekordér, stopky, sada obrázků (včetně zácvičných), záznamový arch

Demonstrace:

Zahrajeme si spolu hru s obrázky. Vysvětlím ti, jak se hraje. Připravila jsem si pro tebe takové obrázky. Budu ti je postupně ukazovat a ty budeš hádat, co jsem na ně nakreslila, abych věděla, jestli se mně to povedlo. Myslím, že ty obrázky budeš všechny znát a půjde ti to dobře. Kdybys náhodou nevěděl/a, zkusím ti trochu poradit. Kdyby ti to přesto nešlo, nic se neděje, podíváš se na další obrázek. Nejdříve si některé obrázky ukážeme spolu a pak zkusíš hádat sám/a.

Tréninková fáze:

Ukážeme dítěti první obrázek s kostí a pojmenujeme jej. Pak vyzveme dítě, aby pojmenovalo další dva obrázky (les, nůžky). Pokud dítě pojmenovalo obrázky správně, můžeme začít testovat. Když dítě nerozumí úkolu, nebo pojmenuje předešlé obrázky nesprávně, vysvětlíme mu znova princip úkolu a ukážeme mu další 2 zácvičné obrázky (mašle, věž) a vybídeme ho, aby je pojmenovalo. Poté pokračujeme testováním.

Dítě v průběhu testování povzbuzujeme. Pokud dítě pojmenuje obrázek chybně, nebo mu nerozumí, můžeme mu slovně či vizuálně napovědět. Nesmíme při tom však dítě akusticky ovlivňovat, protože při předříkávání mnohé děti opakují slova správně, zatímco při spontánní řeči některé hlásky nevyslovují (Truhlářová 1962).

4.2.4 Výsledky testu

Tato kapitola se již zabývá popisem výsledků testu, především potížemi, které děti během testování měly s jednotlivými obrázky.

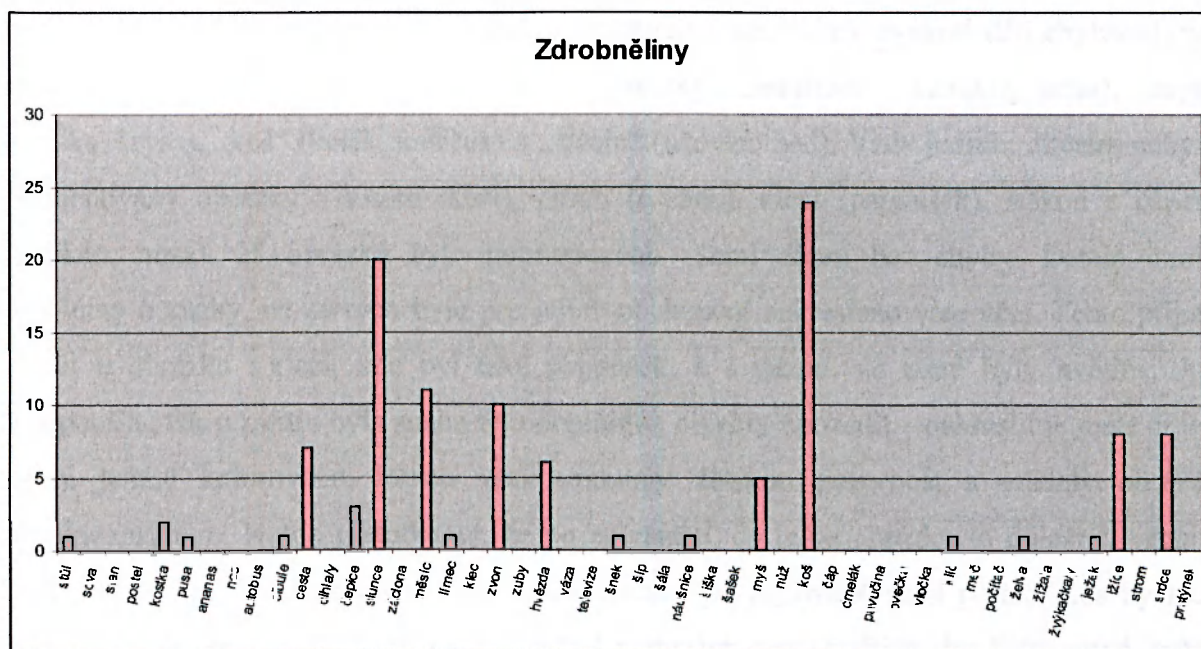
Velmi často se kupodivu ukázaly problémy u slov, která byla sice věku dětem přizpůsobena a byla pro ně srozumitelná, ale děti je byly zvyklé pojmenovávat zdrobněle a bylo těžké jim vysvětlit, co se po nich chce. Jednalo se o slova „slunce“, „měsíc“ a „záclona“, která by naprostá většina dětí nepojmenovala bez nápovědy správně, protože zdrobněliny v těchto slovech změnilly pozici vyšetřované hlásky, nebo ji zcela eliminovaly. Tento případ nastal u obrázku, na kterém byl koš, který 24 dětí nazvalo „košík“ nebo „košíček“. U všech těchto dětí bylo třeba napovědět – říci dítěti, že se jedná o velkou věc. Většina dětí se po nápovědě opravila a požadované slovo vyslovila. Další obrázek se sluncem děti také velmi často nazývaly zdrobněle (20x) a potřebovaly nápovědu. Přesto pět dětí slovo slunce nevyslovilo. Stejně tomu bylo u obrázků měsíce (11x), kdy přes nápovědu tři děti slovo „měsíc“ nevyslovilo. Dále děti pojmenovávaly zdrobnělinou obrázky zvonu (10x), lžíce (8x), srdce (8x), cesty (7x), hvězdy (6x), kostky (2x), cibule (1x), šneka (1x), náušnice (1x), pusy (1x), želvy (1x), ježka (1x) a stolu (1x), kdy však byla zdrobnělina také považována za správnou odpověď. Slovo „čepice“ vyslovily děti zdrobněle 3x, slovo „límeč“ 1x, „klíč“ 1x a po nápovědě se všechny opravily (viz Graf 2).

Nápovědu využily děti nejvíce u obrázku koše (24x), který označovaly jako „košík“ či „košíček“, a slunce (18x), které pojmenovávaly „sluníčkem“. Těmito dvěma obrázkům všechny děti ihned porozuměly, ale nazvaly je zdrobněle. Jako nejednoznačné se ukázaly obrázky s klecí (17x nápověda), vázou (16x) a záclonou (15x). Na obrázku znázorňující klec

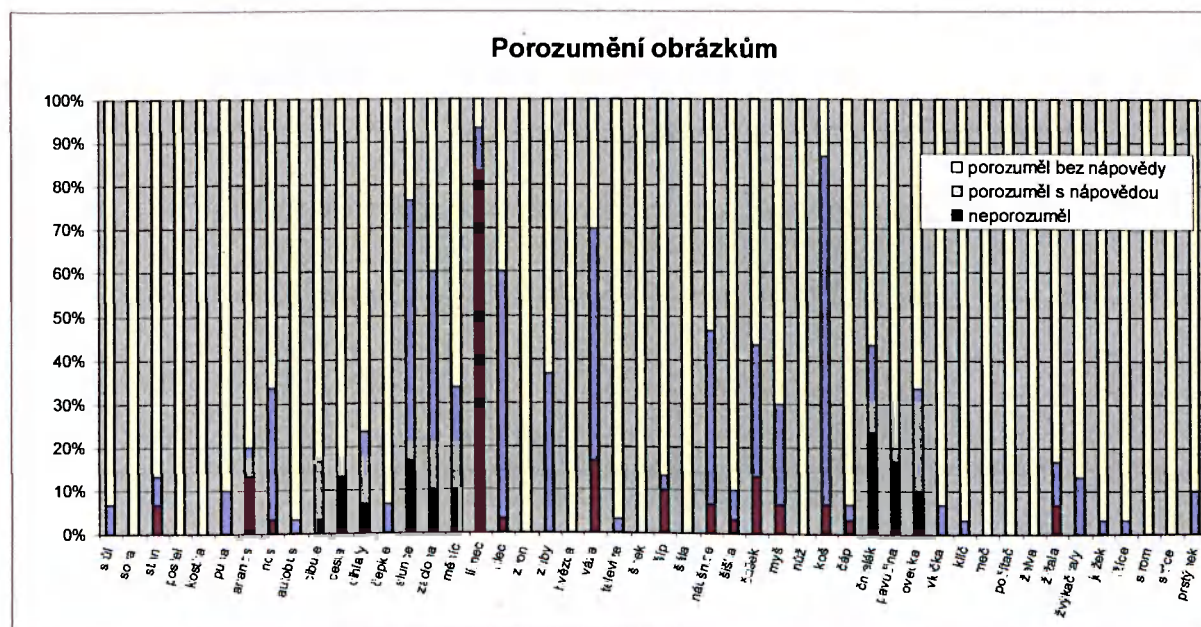

byl také papoušek, kterým děti často obrázek nazývaly. Záclona byla zaměňována za okno, dveře či závěs a váza byla pojmenovávána květinami, které byly také na obrázku. 12x děti potřebovaly pomoci s obrázkem náušnice (nazývaly jej uchem), 11x s obrázkem zubů (pojmenovávaly je úsměvem či pusou). Devětkrát měly děti potíže s obrázkem nosu (zaměňovaly je úsměvem či pusou). Devětkrát měly děti potíže s obrázkem nosu (zaměňovaly je úsměvem či pusou). Devětkrát měly děti potíže s obrázkem nosu (zaměňovaly je úsměvem či pusou). Za zmínku stojí ještě obrázek ovečky, myši a měsíce, u kterých byla třeba nápověda 7x a obrázek čmeláka (6x). U ostatních obrázků byly počty nápověd zanedbatelné (viz Graf 3).

Graf 2: Zdrobněliny

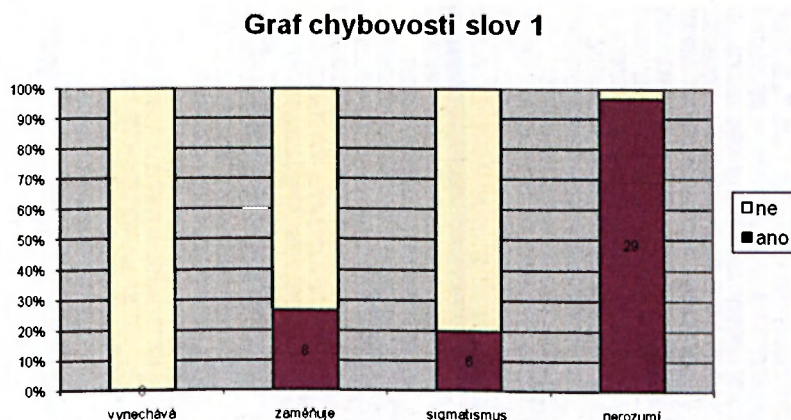
Graf 3: Porozumění obrázkům

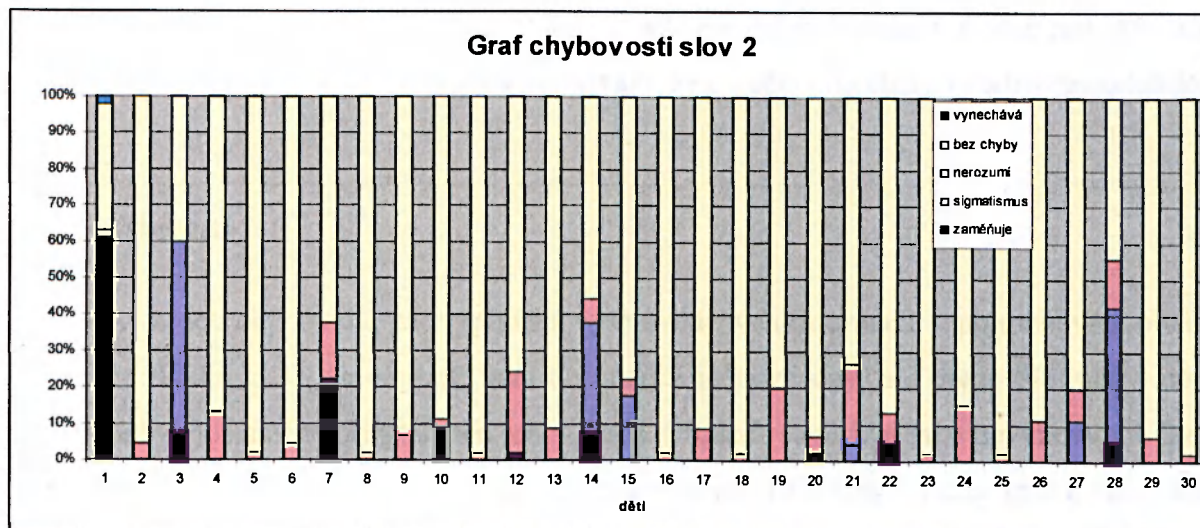

Děti nejvíce chybovaly ve slově „límeček“, kterému ani po nápovědě neporozumělo 25 dětí (viz grafy 3 a 6). Děti často obrázek označovaly jako krk, šaty, tričko, případně podprsenku. Obrázek čmeláka správně nenazvalo 7 dětí. Často tento obrázek pojmenovávaly včelou, vosou, mouchou apod. Třetími nejčastěji chybně pojmenovanými slovy, která děti i přes nápovědu správně nevyslovily, byla slova „váza“, „pavučina“ a „slunce“. „Váza“ byla nazývána květinou, lahví, květináčem. „Pavučina“ byla zaměňována za síť, případně pavoučí síť a „slunce“ bylo velmi často označováno jako sluníčko. Ve čtyřech případech byla špatně nazvána tato slova „ananas“ (ovoce), „cesta“ (louka, dráha, chodník, pěšina) a „šašek“ (klaun). Ve třech případech nenazvaly děti správně obrázky záclony (okno, dveře, závěs, zástěna), měsíce (měsíček), šípu (šipka), ovečky (beránek, ovce), dvakrát děti chybovaly ve slovech „stan“ (skleník, domeček), „cihla“ (kostky), „náušnice“ (kameny, ucho), „myš“ (myška, krysa), „koš“ (košík, košíček) a „žížala“ (užovka, had). Vždy jedním dítětem nebyly pojmenovány obrázky s nosem (kost), cibulí (česnek), klecí (papoušek), šiškou a čápem (pelikán, husa). 25 obrázků bylo pojmenováno všemi dětmi bez chyby. Dětem činily problémy obrázky, na kterých bylo pro jejich pochopení nakresleno více věcí. Tento případ nastal u obrázku s klecí, kde byl také papoušek, a s vázou, ve které byly květiny. Jak u papouška, tak u květin byla snaha tyto doplňující objekty upozadit – nakreslit je malé či jen velmi jemně kolorované. Přesto však upoutaly dětskou pozornost a udělaly obrázek nejednoznačným. Nutno podotknout, že po zpřesnění, co je na obrázku to důležité, většina dětí klec pojmenovala, zatímco váza činila dětem i po nápovědě větší potíže. Zda by klec a vázu děti pojmenovaly, i kdyby v ní nebyl papoušek resp. květiny, by bylo nutné ověřit v dalším testování.

Graf 4: Chybovost slov 1

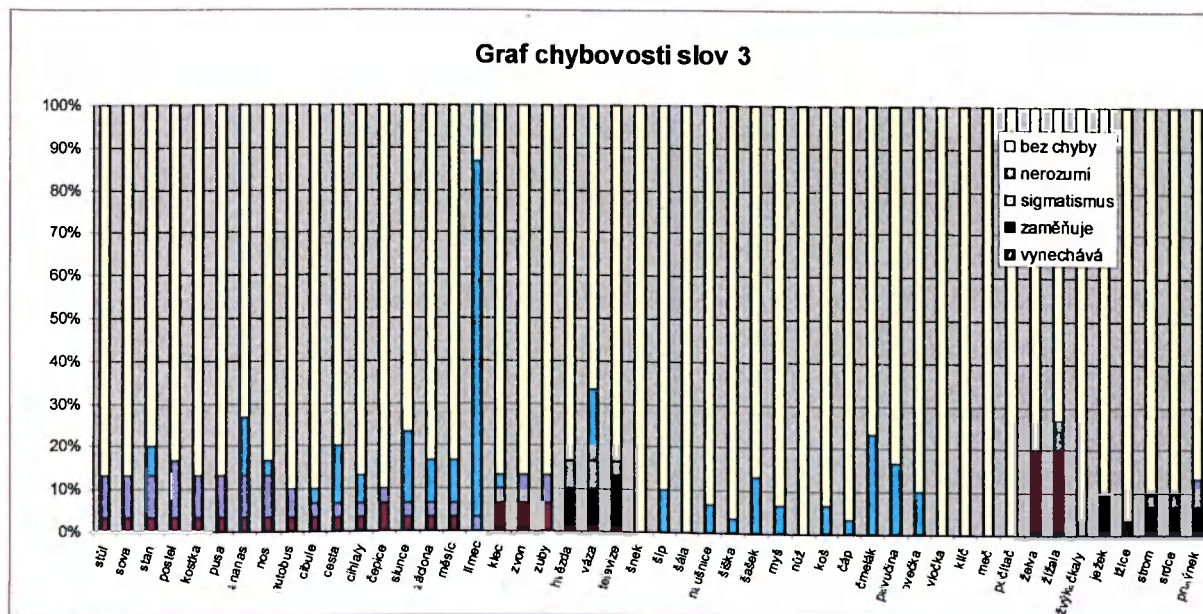
Graf 5: Chybovost slov 2

Sigmatismu (nesprávné tvoření sykavek) se nejvíce vyskytl u slov „postel“ (4x), 3x se objevil u slov „stůl“, „sova“, „stan“, „kostka“, „pusa“, „ananas“ a „nos“. U šesti slov se objevil 2x a u dvanácti slov 1x. Sigmatismus se vyskytl u 6 dětí. Nejvyšší hodnota špatného tvoření slov u jednoho dítěte byla 24 slov, nejnižší 2 slova. Průměrná hodnota činila 12 slov.

Nejvíce děti zaměňovaly vyšetřované hlásky u slov „želva“ a „žížala“ (6x). V tomto případě se jednalo o záměnu ž za š. 4x byla zaměněna hláska ve slově „televize“ (za s a ž), 3x ve slovech „hvězda“, „váza“ a „ježek“, 2x ve slovech „čepice“, „klec“, „zvon“, „zuby“, „strom“, „srdce“ a „prstýnek“. U 17 slov byla zaměněna vyšetřovaná hláska pouze jedním dítětem.

Graf 6: Chybovost slov 3

Celkem se zaměňování vyskytlo u 8 dětí. U většiny z nich došlo k zaměňování u minimálního počtu slov (do 10%). Pouze 2 děti zaměňovaly hlásky u více než 20% slov. (viz Graf 4 a 5). Ani v jednom případě se nestalo, že by děti vynechaly vyšetřovanou hlásku.

4.2.5 Shrnutí

Nejvíce děti chybovaly, jak vyplývá z výše uvedených informací, v pojmenování obrázku s límcem. Ukázalo se, že obrázek není dostatečně jednoznačný, ale především nebyl dětem znám, nebyl dostatečně přizpůsoben jejich věku. Obrázek se ukázal jako nevyhovující. Stejně tak ostatní obrázky, které pojmenovalo chybně více jak 10% dětí – jedná se o 8 slov včetně již zmiňovaného „límce“ (viz Graf 3).

13 slov všechny děti pojmenovaly napoprvé správně. Tato slova se ukázala jako zcela bezproblémová. Velmi dobře si vedlo 10 slov, u kterých potřebovalo nápovědu do 10% dětí. (viz Graf 3). Jako vyhovující se ukázaly obrázky, které správně nazvalo 90% dětí.

U potencionálně problematických slov se v tomto vzorku dětí nevyskytla zvýšená chybovost vyšetřovaných hlásek.

Co se týče výsledků hodnocení artikulace, vyplývá z výše uvedeného, že převážná většina dětí neměla s výslovností vyšetřované skupiny hlásek žádné potíže. Nejvíce se objevilo zaměňování a sigmatismus hlásek s, c, z. Nejedná se však vzhledem k malému počtu dětí o reprezentativní vzorek.

Závěr

Přestože se zvyšuje počet dětí v předškolním věku, které mají potíže s výslovností, a přestože existuje poměrně velké množství didaktických materiálů, není k dispozici, jak zmiňuje již v 60 letech Seeman, uspokojivé množství jednotných a dobrých pomůcek určených k diagnostickým účelům.

V bakalářské práci byl nejdříve stručně popsán vývoj řeči, následoval popis vyšetřování zvukové stránky řeči z různých pohledů a následně hodnocení artikulačních dovedností s ukázkami některých didaktických a diagnostických materiálů. Tato teoretická část vyústila v praktickou část, jejímž cílem byl pokus o vytvoření vlastního návrhu na vyšetřování artikulace sykavek u dětí v předškolním věku, který byl následně ověřen na vzorku 30 dětí předškolního věku. Velký počet slov testu se ukázal jako vyhovující a uplatnitelný v diagnostické praxi.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Předřečová stadia vývoje řeči.....	9
Tabulka 2: Některé testy a pomůcky k hodnocení artikulačních dovedností.....	27
Tabulka 3: Slova v artikulačním testu seřazená podle hlásek.....	30
Tabulka 4: Záznamový arch I – artikulační test.....	31
Tabulka 5: Záznamový arch II – Potencionálně problematická slova.....	32
Tabulka 6: Testování.....	33

Seznam grafů

Graf 1: Věkové složení testovaných dětí.....	33
Graf 2: Zdrobněliny.....	35
Graf 3: Porozumění obrázkům.....	35
Graf 4: Chybovost slov 1.....	36
Graf 5: Chybovost slov 2.....	37
Graf 6: Chybovost slov 3.....	37

Seznam literatury a pramenů

- BERANOVÁ, Z.: *Učíme se správně mluvit. Logopedické hry a hrátky*. Praha : Grada, 2002. ISBN 80-247-0257-6
- ČERNÝ, J.: *Malé dějiny lingvistiky*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-908-9
- HÁLA, B. – SOVÁK, M.: *Hlas-řeč-sluch*. Praha : SPN, 1955.
- CHARVÁTOVÁ-KOPICOVÁ, V.: *Šimonovy pracovní listy*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-260-7
- KÁBELE, F.: *Brousek pro tvůj jazýček*. Praha : Státní nakladatelství dětské knihy, 1961.
- KÁBELE, F.: *První škola řeči*. Praha : Státní nakladatelství dětské knihy, 1953.
- KÁBELE, F. – FILCÍKOVÁ, M.: *Logopedie*. Praha : SPN, 1966.
- KÁBELE, F. – PÁVKOVÁ, B.: *Obrázková škola řeči*. Praha : SPN, 1988.
- KLENKOVÁ, J.: *Logopedie*. Praha : Grada publishing, 2006. ISBN 80-247-1110-9
- KLIMEŠ, L.: *Slovník cizích slov*. Praha : SPN, 1983.
- kolektiv autorů: *Dyslalie – Sborník přednášek o poruchách výslovnosti z VIII. celostátního zasedání logopedických pracovníků*. Praha : SPN, 1960 (redigovali M. Sovák, L. Edelsberger, F. Kábele, odpověd. redaktor M. Sovák).
- KUTÁLKOVÁ, D. a kol.: *Dyslalie. Metodika reedukace*. Praha : Septima, 1999. ISBN 80-7216-100-8
- KUTÁLKOVÁ, D.: *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-1040-4
- KUTÁLKOVÁ, D.: *Logopedická prevence*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-115-0
- KUTÁLKOVÁ, D.: *Slovo za slovem. O vývoji a poruchách dětské řeči*. Praha : KPK, 1992. ISBN 80-85267-34-9
- KRAHULCOVÁ, B.: *Dyslalie/patlavost*. Praha : Beakra, 2007. ISBN 978-80-903863-0-3
- KEITH, L. R. – JACK, E. T.: *Speech practice manual for dysarthria, Apraxia, and Other Disorders of Articulation*. Philadelphia : B.C Decker Inc, 1989. ISBN 1-55664-134-6
- LECHTA, V. a kol.: *Diagnostika narušenej komunikačnej schopnosti*. Martin : Osveta, 1995. ISBN 80-88824-18-4
- LECHTA V. a kol.: *Terapie narušené komunikační schopnosti*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-961-5
- LOOSEOVÁ, A. C. – PIEKERTO VÁ, N. – DIENEROVÁ, G.: *Grafomotorika pro děti předškolního věku*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-540-7

- NOVÁK, A.: *Foniatrie*. Praha : SPN, 1989. ISBN 80-7066-071-6
- NOVOTNÁ, M., KREMLIČKOVÁ, M.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Praha : SPN, 1997. ISBN 80-85937-60-3
- OHNESORG, K.: *Naše dítě se učí mluvit*. Praha : SPN, 1991. ISBN 80-04-25233-8
- OHNESORG, K.: *Fonetika pro logopedy*. Praha : Univerzita Karlova, 1985.
- ONRÁČKOVÁ, J.: *Rentgenologický výzkum artikulace českých vokálů*. Praha : ČSAV, 1964.
- PALKOVÁ, Z.: *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha : Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-843-1
- PAVLOVÁ-ZAHÁLKOVÁ, A – OHNESORG, K. – KANTOR, M.: *Prevence poruch řeči*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1980.
- PETR, J. a kol.: *Mluvnice češtiny*. Praha : Academia, 1986.
- POKORNÁ, J. – VRÁNOVÁ, M.: *Přehled české výslovnosti*. Praha : Portál 2007. ISBN 978-80-7367-169-3
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku*. Liberec : Technická univerzita. v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-213-5
- VYŠTEJN, J.: *Vady výslovnosti*. Praha : SPN, 1979.
- VYŠTEJN, J.: *Vady výslovnosti*. Praha : SPN, 1991, ISBN 80-04-24504-8
- WOOLFSON, R. C.: *Bystré dítě – předškolák*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2004. ISBN 80-7360-002-1
- SOVÁK, M.: *Elementární logopedická diagnostika, terapie a prevence*. Praha : SPN, 1978.
- SOVÁK, M.: *Logopedie*. Praha : SPN, 1981.
- SOVÁK, M.: *Logopedie – metodika a didaktika*. Praha : SPN, 1987.
- SOVÁK, M.: *Logopedie předškolního věku*. Praha : SPN, 1989.
- SYNEK, F.: *Hlasy a hlásky*. Praha : AschArt, 1997. ISBN 80-902281-0-0
- SYNEK, F.: *Říkáme si s dětmi*. Praha : ArchArt, 1997. ISBN 80-902281-1-9
- ŠKODOVÁ, E. – JEDLIČKA, I. a kol.: *Klinická logopedie*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-340-6
- ŠKODOVÁ, E. – MICHEK, F. – MORAVCOVÁ, M.: *Hodnocení fonemického sluchu u předškolních dětí*. Praha : Realia, 1995.
- ŠPAŇHELOVÁ, I.: *Dítě v předškolním věku*. Praha : Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1187-9

- ŠVANCAROVÁ, D. – KUCHARSKÁ, A.: *Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky*. Praha : Scientia, 2001. ISBN 80-7183-221-9
- ŘÍČAN, P.: *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5
- TRUHLÁŘOVÁ, M.: *Obrázkové testy pro vyšetřování řeči*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1962.
- *Child Protection Basic Awareness*, <http://www.safeguardingchildren.co.uk/basic-awareness.html> (8.1.2009)
- *Clinical Assessment of Articulation and Phonology® (CAAP)*, <http://www.linguisticsystems.com/itemdetail.php?id=248> (11.2.2009).
- *PAT 3 Photo Articulation Test*, <http://www.linguisticsystems.com/itemdetail.php?id=248> (12.2.2009)
- McARTHUR, J.: *E.A.T. The Edinburgh Articulation Test*, <http://www.pubmedcentral.nih.gov/pagerender.fcgi?artid=494131&pageindex=2> (11.2.2009).
- <http://www.kean.edu/~mshulman/documents/PAT-3%20Photo%20Articulation%20Test1.pdf> (20.2.2009)
- VOHLÍDKOVÁ, M., PEŠTA, J., SLÍPKA, J., NOVÝ, P., VÁVRA, F.: *Srovnání akustických a optických metod vyšetření hlasu u pacientů s patologickými nálezy na hlasivkách*, <http://www.kiv.zcu.cz/~novyp/publ/foniatr06.pdf> (2.2.2009)

Annotation

Surname and Name of author: Hrušková Kateřina

Institution: Charles University in Prague
Pedagogical Faculty
Department of Special Pedagogy

Title: **A Proposal for the Examination of Articulation of Preschoolers**

Head of bachelor's final project: PaedDr. Blanka Housarová, Ph.D.

Number of pages: 44 + 14 (attachments)

Number of bibliographical titles: 50

Key words: **Speech and language pathology**

Phoniatrics

Phonology

Speech practise materials

Articulation test

This bachelor's final project deals with examination of articulation. In the first part there is a short survey of speech development and conditions of development. In the second part there is a description of examination of acoustic unit of speech (phonological, phoniatric, logopedic) and short description of system of czech speech sounds (konsonants, vowels). The last chapter in theoretical part is called Evaluation of articulation skills for children. This chapter includes characterizations of various speech practice materials.

Practical part applies theoretical requirements to the creation of specific articulation test for preschool children.

Přílohy

- Příloha I:** Artikulační test – hláska S
- Příloha II:** Artikulační test – hláska C
- Příloha III:** Artikulační test – hláska Z
- Příloha IV:** Artikulační test – hláska Š
- Příloha V:** Artikulační test – hláska Č
- Příloha VI:** Artikulační test – hláska Ž
- Příloha VII:** První škola řeči (1953)
- Příloha VIII:** Brousek pro tvůj jazýček (1961)
- Příloha IX:** Obrázkové testy pro vyšetřování řeči (1962)
- Příloha X:** Obrázková škola řeči (1988)
- Příloha XI:** Hodnocení fonemického sluchu u předškolních dětí (1995)
- Příloha XII:** Šimonovy pracovní listy 6 (2007)
- Příloha XIII:** PAT3 Photo Articulation Test
- Příloha XIV:** Certifikát o nabytí základních znalostí o ochraně dětí

S

stůl

postel

ananas

sova

kostka

nos

stan

pusa

autobus

C

cibule

čepice

měsíc

cesta

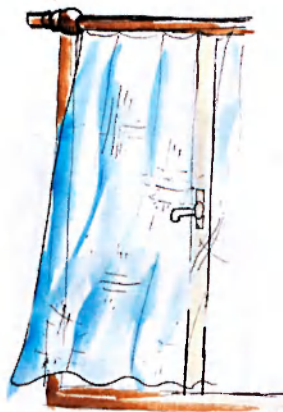
slunce

límeč

cihla/y

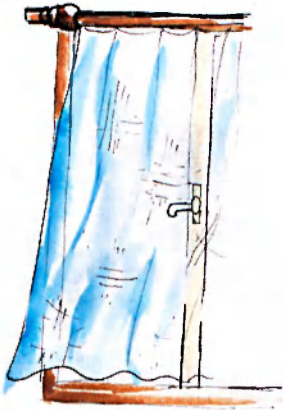
záclona

klec

Z

záclona

hvězda

zvon

váza

zuby

televize

Š

šnek

náušnice

myš

šíp

šiška

nůž

šála

šašek

koš

č

čáp

pavučina

klíč

čepice

ovečka

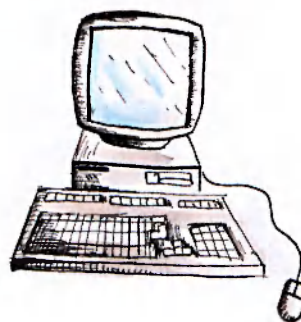
meč

čmelák

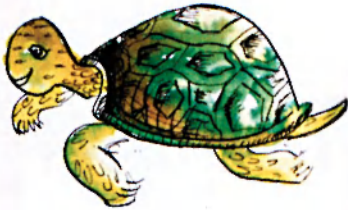
vločka

počítač

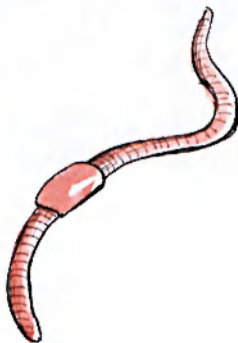
Ž

želva

žížala

žížala

ježek

žvýkačka/y

lžíce

PRVNÍ ŠKOLA ŘEČI

František Kábele – Helena Zmatlíková

BUBEN

BOTY

Státní nakladatelství dětské knihy

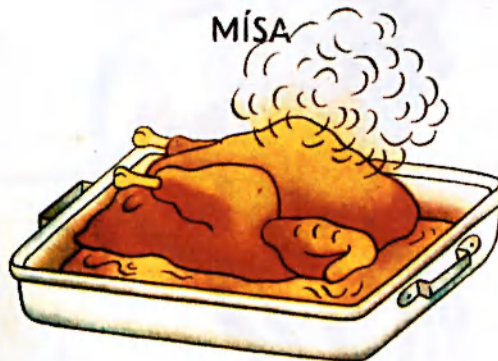
SŮL

MÍSA

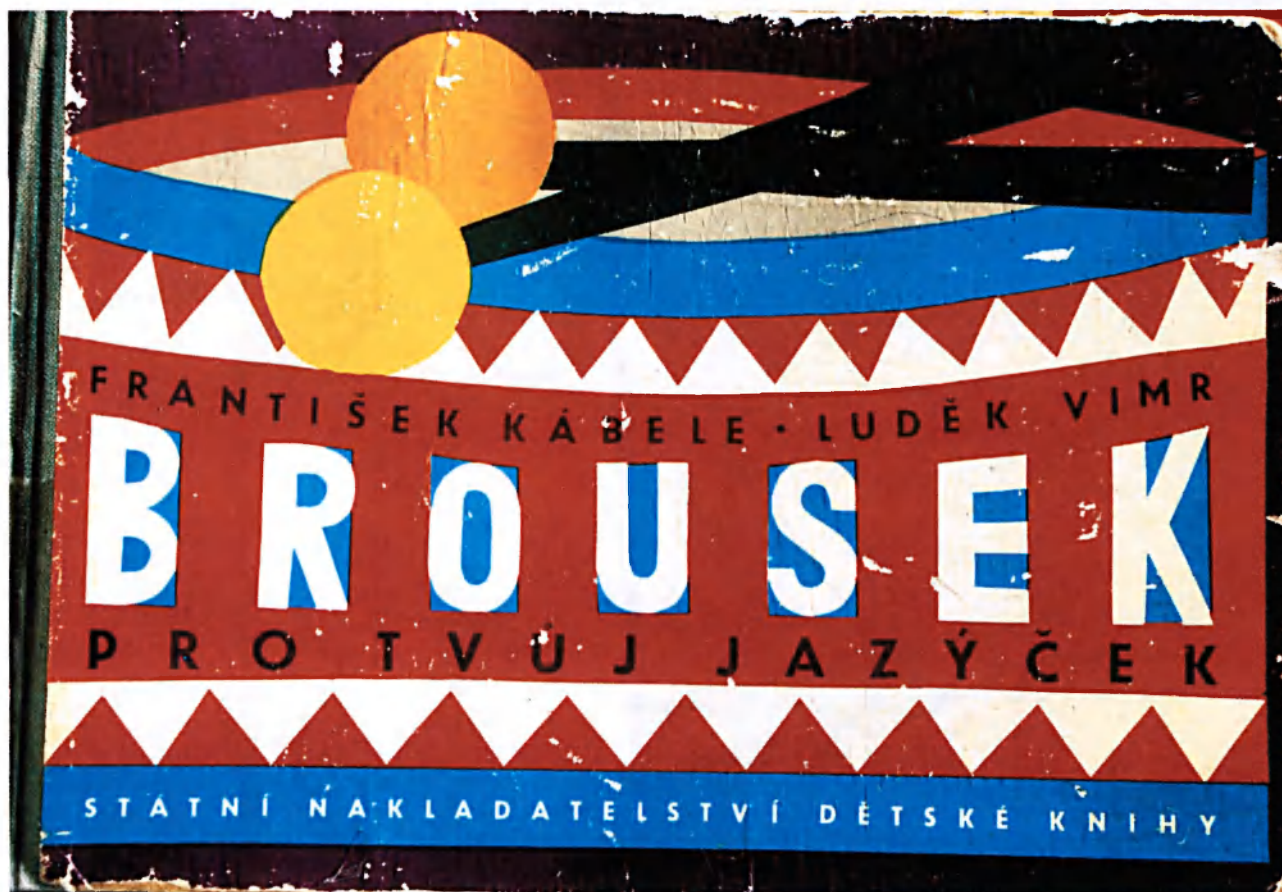

MASO

HUSA

H

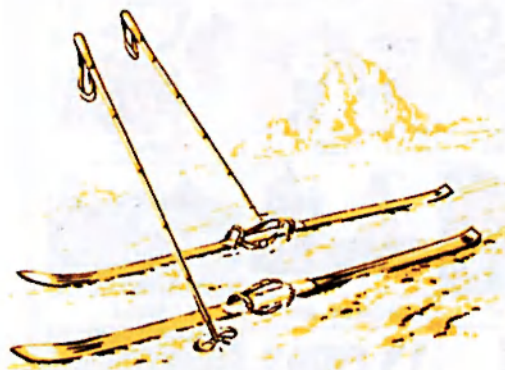
HOP KONÍČKU

Hop koníčku, hejsa hejsa,
pojedeme do Brandejsa,
hop koníčku, ouha ouha.
nebude to cesta dlouhá,
hop koníčku, houpy hou,
je to kousek za Prahou.

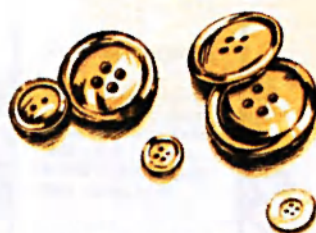

15.

5.

OBRÁZKOVÁ ŠKOLA ŘEČI

STÁTNÍ
PEDAGOGICKÉ
NAKLADATELSTVÍ
SPN

d'a d'a d'a

Ď

DĚDA	DĚLI	DĚLO
DIVADLO	DÍLNA	ODĚV
DÍVKKA	DĚTI	DOVÁDĚJÍ
LODĚ	NA KLÁDĚ	VE VODĚ
HADICE	KLADIVO	HODINY

čičí čičí

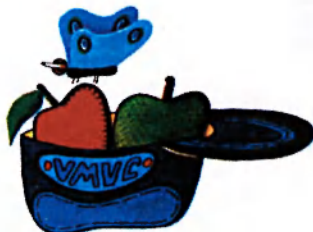
Č

Číhaná

Často čichá do pekáče,
často chodí na koláče
myška maličká.
Čichá na ni naše kočka,
až se jednou myšky dočká,
bude honička.

Čichá kočka na myšku,
kotě čeká v pelišku.
Kočka skočí, čapne myšku,
už ji nese do pelišku.

Čepička za jablíčko

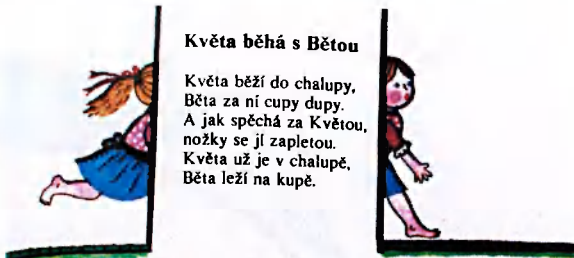
Nesla si Evička
jablíčka v košíčku,
potkala Pepičku,
měl novou čepičku.

Pepičku, Pepičku,
půjč mi tu čepičku!
Půjčím ti, Evičko,
až mi dáš jablíčko.

75

Květa běhá s Bětou

Květa běží do chalupy,
Běta za ni cupy dupy.
A jak spěchá za Květou,
nožky se jí zapletou.
Květa už je v chalupě,
Běta leží na kupě.

F

fíí fíí fíí

Fouká, fouká ...

Fouká venku, fouká,
Haf se z boudy kouká.
Fanda volá na Hafa,
ať vstane a zahafá.
Hafá Haf že nevstane,
až to foukat přestane.

Fazole

Fazole, fazole,
dáme je na pole;
vyrostou z nich
nové lusky fazolové.

G

góól

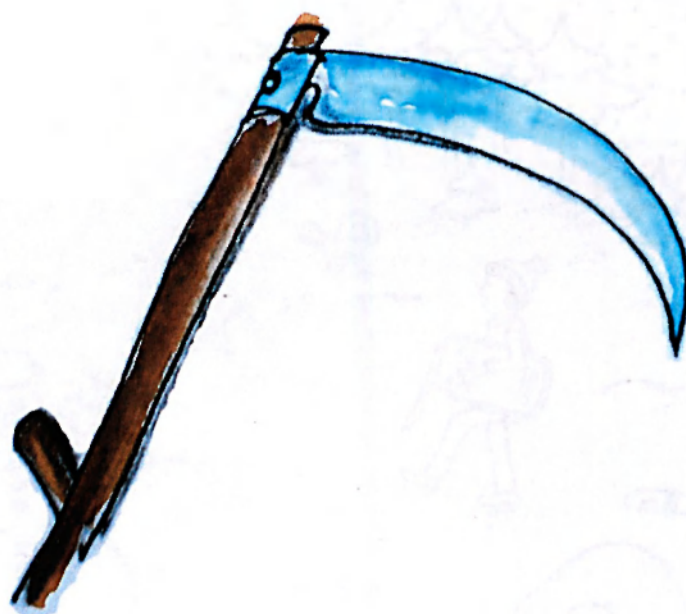
Gumový míč

Gusta má míč gumový.
Kdo má také takový?
Čavá góly, ten to umí!
Gi sta je kluk jako z gummy.

Olga

Olga jde v dešti
v gumovém plášti.
V galoších z gummy,
chodit v nich umí.

79

VĚRA CHARVÁTOVÁ-KOPICOVÁ
ŠÁRKA BOHÁČOVÁ

Šimonovy pracovní listy

6

LOGOPEDICKÁ CVIČENÍ I

M P B V F C S Z Č Š Ž

Předlohy pro kopírování

portál

S

S

PAT-3

Photo Articulation Test Third Edition

Summary/Response Form

Section I. Identifying Information

Subject's Name _____
 Subject's Parent/Guardian _____
 Subject's School _____
 Grade _____ Male Female
 Examiner's Name _____
 Examiner's Title _____
 Date of Testing   Year   Month   Day
 Date of Birth   _____   _____   _____
 Age   _____   _____   _____

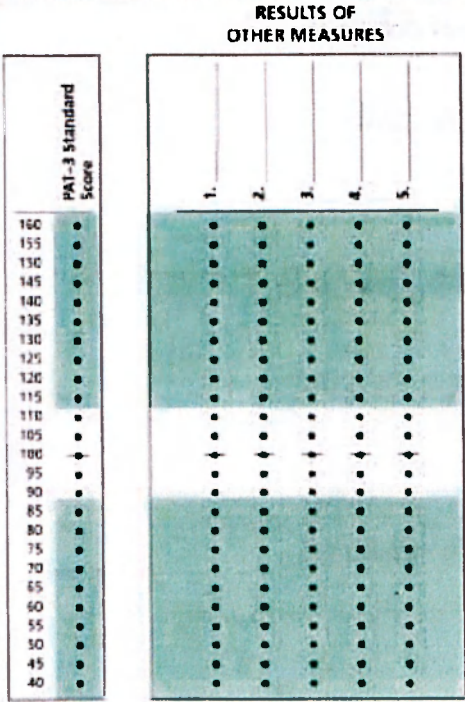
Section II. Record of PAT-3 Scores

Raw Score	Percentile	Age Equivalent	Standard Score
_____	_____	_____	_____

Section IV. Administration Conditions

Who referred the subject? _____
 What was the reason for referral? _____
 _____

Section III. Profile of Test Results

Who discussed the referral with the subject (and with the subject's parent/guardian, if appropriate)? _____
 _____

Please describe the following conditions for the PAT-3 as either interfering (I) or Non-interfering (N)

Location Variables

Noise level _____
 Interruptions, distractions _____
 Light, temperature _____
 Privacy _____
 Other _____

Respondent Variables

Understanding of test content _____
 Understanding of test format _____
 Energy Level _____
 Attitude toward testing _____
 Health _____
 Rapport with examiner _____
 Other _____

Copyright 1997 by PRO-ED, Inc.
 5 01 00

Additional copies of this form (88344) may be purchased from:
 PRO-ED, 8700 Stival Creek Boulevard, Austin, Texas 78757-6897
 512/451-3246 Fax 512/451-8542

**CITY OF YORK
&
NORTH YORKSHIRE
SAFEGUARDING CHILDREN BOARDS**

This is to certify that

'Hrušková Kateřina

has completed

***BASIC AWARENESS
In
CHILD PROTECTION***

on

Thursday 08 January 2009